

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katja Balič

Usklajevanje službe, dela in družinskega življenja:
pogledi na enakovredno vključenost
partnerjev v družinsko življenje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katja Balič

Mentorica: izr. prof. dr. Alenka Švab
Somentorica: asist. dr. Marjeta Mencin-Čeplak

Usklajevanje službe, dela in družinskega življenja:
pogledi na enakovredno vključenost
partnerjev v družinsko življenje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

Zahvaljujem se staršem in sestri Tini za vsestransko podporo, skrb in zaupanje skozi vsa študijska leta.

Prav tako se zahvaljujem vsem, ki so mi vlivali pogum, bili potrpežljivi z mano in mi pomagali pri nastajanju diplomskega dela.

Posebna zahvala gre mentoricama dr. Alenki Švab in dr. Marjeti Mencin-Čeplak za strokovne nasvete, vodstvo in vztrajnost.

Usklajevanje službe, dela in družinskega življenja: pogledi na enakovredno vključenost partnerjev v družinsko življenje

Z diplomskim delom želim prikazati usklajevanje službe, dela in družinskega življenja ter kakšni so pogledi družbe o enakovredni vključenosti partnerjev v družinsko življenje. V teoretičnem delu sem predstavila sociološke značilnosti družinskega življenja ter kako je z ženskami na trgu delovne sile, kakšen je njihov položaj, kakšne možnosti zaposlovanja imajo, saj so le te še posebej obremenjena z usklajevanjem javne in zasebne sfere, ker ženske ne skrbijo le za opravila znotraj družinskega okolja, ampak je pomemben segment njenega življenja tudi ustvarjanje lastne kariere ter nadgradnja osebne rasti. Osredotočila sem se tudi na različne oblike pomoči, s katere družinam omogočajo čim lažje usklajevanje dela in družinskega življenja.

Z raziskavo sem želela ugotoviti kako zaposleni oddelka oglasnega trženja, časopisne hiše Delo, d.d. usklajujejo tako službene, kot družinske obveznosti ter kako so med akterji raziskave porazdeljena dela znotraj družinske sfere.

Ključne besede: usklajevanje, materinstvo, očetovstvo, delitev dela

Balancing the job, work and family life: views regarding the participation of both partners in family life on an equal basis

In my diploma work, I tackle the issue of balancing the job, work and family life and research the views regarding the participation of both partners in family life on an equal basis. The theoretical part deals with the sociological characteristics of family life and the situation of women within the labour market, as women are much more burdened with the co-ordination of both the public and private spheres than they used to be. Women don't invest their efforts only in tasks within the family environment, because their professional careers are a very important part of their lives as well. Apart from this, I focused on different forms of assistance, which facilitates families to balance work and family life.

In the research section, I tried to establish how the employees of the Marketing Department at Delo d.d. Publishing House balance their work and family obligations, and how they divide the labour within the family sphere.

Key words: balancing, motherhood, fatherhood, the division of labour

KAZALO

1 UVOD.....	6
2 SOCIOLOŠKE ZNAČILNOSTI SODOBNEGA DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA	9
2.1 Materinstvo	13
2.2 Očetovstvo	14
2.3 Delitev dela in vlog znotraj zasebne sfere	16
2.4 Družina in delo	17
3 ŽENSKÉ/MATERE NA TRGU DELOVNE SILE	19
3.1 Problemi zaposlovanja žensk	20
3.2 Materinstvo in kariera.....	22
3.3 Ženske in usklajevanje poklicnega in družinskega življenja.....	24
4 NEFORMALNE OBLIKE POMOČI PRI USKLAJEVANJU	26
4.1 Neformalne oblike otroškega varstva	27
5 FORMALNE OBLIKE POMOČI PRI USKLAJEVANJU	29
5.1 Pomoč delodajalcev pri usklajevanju službe in družinskega življenja.....	29
5.2 Pomoč države pri usklajevanju službe in družinskega življenja	30
5.2.1 Formalne oblike otroškega varstva	31
5.2.2 Starševski dopust	32
6 METODOLOŠKI DEL	35
6.1 Vrsta raziskave	35
6.2 Spremenljivke	35
6.3 Hipoteze.....	36
6.4 Merski instrumenti.....	36
6.5 Zbiranje podatkov	36
6.6 Obdelava in analiza podatkov	37
7 REZULTATI RAZISKAVE O USKLAJEVANJU SLUŽBE, DELA IN DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA TER RAZPRAVA	38
7.1 Značilnosti vzorca	38
7.2 Analiza anketne glede usklajevanja službe, dela in družinskega življenja: pogledi na enakovredno vključenost partnerjev v družinsko življenje	40
7.3 Glavne ugotovitve raziskave	47
8 SKLEP	49
9 LITERATURA	51
PRILOGA	56
Priloga A: ANKETA	56

1 UVOD

Čedalje pogosteje se srečujemo s tem, da je vodilo življenja vsakega posameznika. uspeh, ta pa temelji na čim višji izobrazbi in tudi na uspešnem grajenju kariere. Za utrditev uspešne kariere imajo prednost predvsem posamezniki s čim višjo izobrazbo in brez otrok. Poraja se vprašanje, v katerem obdobju pride na vrsto družina. Vedno več posameznikov se odloča, da bodo najprej dokončali šolanje, si nato zagotovili varno pot v poklicu in si šele nato ustvarili družino. Seveda pa so pri tem pomembni tudi socialni in ekonomski razlogi za odlašanje družinskega življenja, nekateri pa celo dvomijo o zrelosti, ki jo bolj ali manj pogojujejo s starostjo. Torej družina pride na vrsto enkrat v prihodnosti, vendar je vprašanje časa, kdaj.

Zakaj se mladi tako pozno odločajo za nastanek svoje družine? Raziskave Statističnega urada Republike Slovenije kažejo, da je bila leta 2008 povprečna starost matere ob rojstvu otroka 30 let, povprečna starost ob rojstvu prvega otroka pa je 28,4 leta, kar je tudi najvišja starost žensk ob rojstvu prvega otroka po drugi svetovni vojni, v Sloveniji. V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so bile ženske, ki so prvič rodile, stare manj kot 23 let, danes čedalje več žensk preloži rojstvo otroka v poznejša leta, saj se je povečal njihov delež v višjem in visokem izobraževanju, s tem pa hkrati vedno več žensk stremi k uspešnemu ustvarjanju lastne kariere. Prelaganje rojstva utemeljuje tudi podatek, da je najbolj rodna skupina žensk leta 2008 prav v starostni skupini 28–31 let, od tega je bila dobra petina (21,9 odstotka) tistih, ki so bile mlajše od 25 let pri rojstvu prvega otroka, tistih, ki so leta 2008 prvič rodile in so bile stare 35 let in več, pa je bilo že 7,3 odstotka. (Statistični urad RS 2009a)

Za ustvarjanje družine se načeloma posamezniki odločajo, ko so dovolj priskrbljeni, da imajo socialno in ekonomsko varnost ter rešeno tudi stanovanjsko problematiko, vse omenjeno pa se v večini ustvari po doseženi zeleni izobrazbi in ob stabilizirani poklicni poti. Obstajajo pa tudi mladi, ki bi radi ustvarjali kariero in družino hkrati, vendar je to precej naporno, stresno, saj tudi zaradi tega težko pridejo do dobre ustaljene poklicne poti, kajti zasebno življenje zavzame toliko časa, da je grajenje kariere počasnejše.

Smo v času, na katerega je imel velik vpliv tudi proces modernizacije, s tem se je v družbi povečala količina znanja (pismenost, izobrazba, tehnika ...), kaže se tudi z razsežnostmi v zemljepisni in poklicni mobilnosti, družba ima možnost množičnega in sprotnega komuniciranja (tisk, TV, internet, radio), prav tako sta se začela ločevati delovni in prosti čas. Različnost tradicionalne in današnje, postmoderne družbe pa se kaže tudi znotraj zasebne sfere, glede sestave in funkcije družine, saj je razširjeno družino nadomestila nuklearna, kar se kaže v izgubljanju funkcij znotraj družine, saj te nadomestijo različne institucije, kot so vrtci, šole ipd. Ne glede na proces modernizacije družina še vedno opravlja primarno socializacijo otrok, ki hkrati tudi čustveno stabilizira odrasle, saj tudi ti odkrivajo nov segment emocij, predvsem v relaciji starš – otrok, v kar pa se šteje tudi odgovornost biti starš. Kažejo pa se tudi neke prvine razlik med spoloma, predvsem v zasebni sferi, ki jo še vedno v večini podpirajo ženske, čeprav si tudi one želijo ustvarjati svojo družinsko življenje. Čedalje več žensk stremi tudi k čim boljši izobrazbi, saj si na podlagi tega lažje ustvarijo željeno poklicno kariero.

V začetkih obdobja industrializacije so obveljali patriarhalni odnosi, kar je pomenilo, da so moški določali družbeno življenje, tako naj bi se ženske omožile, vodile gospodinjstvo, rojevale otroke in jih vzgajale. Potisnjene so bile v neenakopraven položaj, saj jim vera in tradicija nista dopuščali, da bi si ustvarjale poklicno kariero. (Vedež 2005)

Danes se razlike med spoloma, tako v javni, kot tudi zasebnosti sferi vedno bolj poizkušajo zabrisati, saj je za družbo pomembneje, da imajo vsi možnost čim boljšega izobraževanja in čim uspešnejšo poklicno pot, zaradi česar lahko bolje preskrbijo svojo družino in vsem članom omogočijo boljše življenje, kar posledično izboljšuje življenje družbe nasploh.

Za to tematiko sem se odločila, ker me zanima, kakšna je delitev vlog med spoloma znotraj zasebne sfere, kako si partnerja porazdelita hišna opravila in vzgojo otrok, predvsem pa me zanima, kakšne oblike neformalne pomoči prejmejo družine, kako na usklajevanje družinskega in poklicnega življenja zaposlenih gledajo delodajalci ter kako pri tem pomagata državna in socialna ureditev.

Diplomsko delo sem razdelila na dva dela, teoretičnega in empiričnega.

V teoretičnem se bom najprej osredotočila na družino ter na to, kakšne pogoje imajo ženske na trgu delovne sile, nato bom opredelila še vrste neformalne in formalne pomoči pri usklajevanju dela in družine ter kako usklajevanje službe, dela in družinskega življenja vpliva na potomce v družini ter kako zaposleni starši skrbijo za varstvo otrok; kakšne oblike tega poznamo.

V empiričnem delu bom naredila raziskavo z anketnimi vprašalniki v oddelku oglasnega trženja časopisne hiše Delo, d. d., da tudi empirično preverim usklajevanje službe, dela in družinskega življenja in kako so porazdeljene obveznosti med partnerjema.

2 SOCIOLOŠKE ZNAČILNOSTI SODOBNEGA DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

Za vse posameznike ima družina velik pomen. Iz nje izhajamo, je nekaj najpomembnejšega, nekaj, kar zelo visoko vrednotimo, jo potrebujemo v dobrih in slabih časih, družina nas dopolnjuje in tudi izpopolnjuje. V njej iščemo pomen samega sebe, svoj obstoj, z njo gradimo svojo osebnost, na podlagi nje dobimo tudi navdih za ustvarjanje lastne družine.

Sociologi so družino obravnavali kot družbeni konstrukt, ki se spreminja tako v času, kot prostoru. Glede na raznolikost kultur poznamo tudi drugačne sorodniške in družinske sisteme.

Družinsko življenje predstavlja neko dinamiko in je zelo spremenljivo. Lahko rečemo, da tipične družine ni. Kakšna skupnost družina pravzaprav je? Ali je to tradicionalna skupnost staršev in otrok, ali sta osebi, ki živita skupaj, nujno različnega spola, ali je enostarševska družina tudi družina?

Kakšno je definicija družine? Renerjeva pravi: »Definicija družine je pomembna zato, ker deluje preskriptivno, ker predstavlja neke vrste »družbeni napotek in diagnozo«, ki vpliva na (in je hkrati) odraz moralno-ideoloških predstav in socialno političnega sodelovanja.« (Rener 2001, 14)

O družini lahko govorimo tudi kot o družbenem fenomenu, saj je primarna skupina, ki je hkrati tudi institucija, bistvena za posameznika.

Za družino poznamo več vrst definicij, ena izmed teh je: »Družino definiramo v ožjem smislu kot jedrno družino, to sta dve ali več oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in so med seboj povezane z zakonsko zvezo, kohabitacijo ali starševskim razmerju.« (Keilman v Rener 2001, 15)

Statistični urad Republike Slovenije za popis prebivalstva uporablja za definicijo družine naslednje: Družina je življenjska skupnost oseb znotraj zasebnega gospodinjstva. To je:

- življenjska skupnost staršev (obeh ali enega) in neporočenih otrok, ki živijo z njima oziroma z enim od staršev. Starost otrok ni omejena, vendar pa ti nimajo svoje družine oziroma ne živijo v zunajzakonski skupnosti;
- življenjska skupnost moškega in ženske, ki sta sklenila zakonsko zvezo;
- življenjska skupnost partnerjev, ki živita v zunajzakonski skupnosti.

(Statistični urad RS 2002)

Glede na razmere v družbi, ko se za ustvarjanje družine mladi odločajo pozneje, saj je najprej na vrsti izobraževanje, nato poklicna kariera, če je mogoče tudi čimprejšnja finančna neodvisnost, se pojavlja, kot pravi Renerjava, »poldružinsko« življenje oziroma tako imenovana LAT-faza (ang. Living apart together, živeti skupaj in hkrati narazen), saj mladi čedalje dlje živijo pri starših. (Rener 2001, 18)

Strokovnjaki so že v zgodovini razvili več različnih pogledov na družino.

Murdock je po obširni raziskavi definiral univerzalno družino kot družbeno skupino, za katero je značilno skupno bivanje, ekonomsko sodelovanje in reprodukcija. Družina vključuje odrasle obeh spolov, med katerimi najmanj dva vzdržujeta družbeno priznano seksualno razmerje, in enega ali več otrok, lastnih ali posvojenih, ki živijo skupaj. Sicer je ta teorija o družini doživela nekaj kritik, vendar se zdi, da je takšna oblika družine v razvitem svetu najbolj uveljavljena. Sociologinja Diana Gittins tej (Murdockovi) teoriji nasprotuje, in to utemeljuje s tem, da »čeprav lahko sklepamo, da imajo vse družbe prepričanja in pravila o parjenju, spolnosti, odnosih med spoloma in generacijami, je vsebina pravil kulturno in zgodovinsko specifična ter spremenljiva in nikakor ni univerzalna« (Haralambos 2001). Torej se moramo pri preučevanju družine predvsem zavedati, da ima družina v različnih družbah različne pomene in oblike.

Feministični pogledi so bili prav tako kritični do družine. Feministke so poudarjale škodljive učinke družinskega življenja za ženske, ki vključuje domača opravila in skrb za vse druge člane družine (Haralambos 2001).

Ta problematika je še danes v ospredju, predvsem odkar se tudi ženske izobražujejo in se s tem hkrati tudi pojavljajo na trgu delovne sile. Sicer pa zdaj domačih opravil ne opravljajo zgolj ženske; čedalje pogosteje so enakovredno porazdeljena med partnerjema.

Nastran Uletova navaja, da je družina socialna institucija, znotraj katere se oblikujejo pomembni socialni odnosi. Od preostalih institucij se razlikuje po tem, da nas nenehno poziva, naj se odzivamo nanjo in na potrebe družinskih članov. V vseh drugih vsakodnevnih socialnih institucijah pa smo omejeni časovno in vsebinsko.

(Nastran Ule 1993, 171)

Družina je sistem z notranjim dogajanjem, ki je ves čas v obojesmernem stiku z vsem, kar se zgodi v njenem okolju. Odvisna je od ekonomskih in socialnih zakonitosti, hkrati pa jo označujejo tudi notranji odnosi. (Tomori 1994, 10)

Vsak posameznik je čedalje bolj obkrožen z različnimi institucijami, ki so si začele prisvajati funkcije družine, kljub temu pa ima ta izvaja več različnih funkcij, na primer vzgojno-izobraževalno. To pomeni, da posamezniki spoznavajo ožjo in širšo okolico, hkrati pa iščejo neko zavetje oziroma varnost, ko se pripravljajo na samostojno življenje in spoznavajo novo okolje.

»Družina proizvaja ljudi, in sicer na dva načina; prvi je, da socializira otroke, drugi temelji na tem, da odrasle umesti v družbeno priznana vzorca žene, posledično matere in gospodinje, in moža, posledično očeta.« (Pesjak 2004)

Danes je preživetje družine glavno vodilo vseh staršev, hkrati pa tudi kakovostno preživljanje časa znotraj zasebnega življenja.

Podatki Statističnega urada republike Slovenije kažejo, da se je število brezposelnih v drugem četrtletju letošnjega leta povečevalo, in sicer se je njihovo število v primerjavi s predhodnim četrtletjem povečalo za dobrih 3.,000 ali za 6 odstotkov. Stopnja brezposelnosti med aktivnimi prebivalci je v prvi polovici leta 2009 dosegla 5,6 odstotka (5,6 odstotka moških in 5,5 odstotka žensk) in prav zaradi trenutnega

dogajanja na trgu delovne sile si starši prizadevajo delati čim več, kar pa povzroči še težje usklajevanje službe in dela z družinskim življenjem. (Statistični urad RS 2009c)

V zgodovini so se sestava in funkcije družine (npr. reproduktivna, ekonomska, vzgojno-izobraževalna, čustvena, socialna, religiozna) bistveno spreminjale. Na prehodu iz industrijske v postmoderno družbo so opazni osnovni razvojni trendi spreminjanja družin. V preteklosti je bila znana razširjena družina (oče, mati, otrok, stari starši, ponekod mogoče tudi drugi sorodniki). V današnjih časih se pojavlja pluralizacija življenjskih oblik, formalna zakonska zveza izgublja pomen, narašča število razvez in ločitev, povečuje se število enostarševskih družin, reorganiziranih družin in družin istospolnih partnerjev, prav tako se spreminjajo družinski življenjski poteki, podaljšuje se obdobje prehoda iz družine orientacije v družino prokreacije in podaljšuje se obdobje »praznega gnezda«. (Rener 1995)

V sedemdesetih letih 20. stoletja je nastopilo obdobje postindustrializma. Tako se je tudi družinsko življenje odmaknilo od modernega modela in nastala je še večja pluralizacija še sprejemljivega ter intenzivnejša dinamika širjenja, krčenja in razpadanja družinskih skupnosti v nekem obdobju po njihovem nastanku. Pluralnost družinskih oblik in naraščajoč pomen emocionalnega sta temeljna kazalnika sprememb v postmoderni družbi. Pojmovanje družine se razširi s področja socialne institucije tudi na družinsko skupnost kot na splet odnosov. Zavedati se je treba, da ne gre za radikalne spremembe in da je prisotno le menjavanje kontinuitete in diskontinuitete, kar pomeni, da se v vsakem novem socialnem obdobju ohranjajo temeljni vzorci prejšnje dobe, ki se vežejo na novosti in modifikacije novooblikovane ere. (Švab 2001)

Znotraj družine so po navadi vloge zelo tradicionalno porazdeljene, ženske skrbijo za otroke in gospodinjstvo, moški pa je tisti, ki prevzame finančno in materialno plat. Splošna delitev dela izhaja predvsem iz preferenc in časa, ki ga oseba potrebuje za neko stvar, da jo lahko dovolj hitro in učinkovito opravi. (Rener in drugi 2008, 83)

Ustvarjanje družine je danes možnost izbire tako vsake ženske, kot tudi moškega. S tem se je spremenilo tudi vedenje in oblikovanje družin. Današnja kultura omogoča, da se tako matere, kot tudi očetje naučijo sprejemati vloge in odgovornosti skozi obdobje materinstva in očetovstva.

2.1 Materinstvo

Materinstvo je za žensko neke vrste družbena norma, hkrati pa za nekatere ženske materinstvo predstavlja nekaj pozitivnega, oziroma izpopolnjujočega. Vendar vsako žensko materinstvo spremeni, ji odpre neka nova obzorja, mišljenje, nova pa je tudi vloga v vsakdanjiku. Materinstvo je dolgotrajen proces, ki se začne že v nosečnosti oziroma že prej, če je bila družina načrtovana.

»Materinstvo je v večini družb največji premik v vlogi in položaju žensk, saj z rojstvom otroka prečka most, ki jo pripelje do dejanske ženskosti.« (Kitzinger 1992)

Prehod ženske v vlogo matere je ena najbolj korenitih, a tudi najlepših sprememb, ki jih ženska doživi. S tem prevzame tudi najbolj čustveno, umsko zahtevne, napore in napete naloge, ki se jih lahko loti človeško bitje. Vloga matere žensko spremeni in jo kaže v popolnoma drugi luči. Mati je prva, ki posreduje kulturne vrednote. Vse to pa prinese tudi odgovornost, zavezanost, ki v eni ali drugi obliki traja skozi vse življenje. (Žerovnik 1996)

Starševstvo oziroma materinstvo je ena najodgovornejših funkcij. Prav zato imamo pomisleke, kdaj se odločiti, da bi postali starši. Ženske naj ne bi bile ovirane zaradi kariere in poklicne poti pri odločanju za materinstvo; res pa je, da je določen pritisk družbe, saj se od ženske pričakuje, da je najboljša mati in gospodinja, da je družina na prvem mestu, šele nato je na vrsti ona, hkrati pa naj bo visoko izobražena in neodvisna od moža.

Zdaj družina predstavlja temelj človekovih moralnih vrednot, prinaša neka temeljna življenjska načela, kako delovati znotraj družbe. Družinsko življenje je novo poglavje,

iz katerega se ogromno »naučijo« starši in njihovi potomci. Dejstvo je, da mora imeti posamična družina neko strukturo, saj brez nje more delovati.

Zdaj je družbeno okolje zelo zahtevno, kar se kaže v družinah, pritiski so tako zelo močni, da je vedno več dvokariernih družin, kar pomeni, da oba starša hodita na delo in skrbita za družinsko življenje, a se kljub temu kažejo razlike med spoloma. Ker se z eno plačo družina zelo težko preživi, je čedalje več žensk, ki želijo doseči čim višjo izobrazbo in si čim bolj utrditi poklicno oziroma karierno pot. (Švab 2001, 91) Prav tako pa k temu stremijo zaradi pridobivanja znanja in volje do vključevanja v družbo, kar posledično vpliva tudi na njihovo osebno rast in samostojnost.

»Kljub temu, da oba spola približno enako ocenjujeta pomembnost družine, različno občutita privrženost družini; pri ženskah gre za preobremenjevanje, medtem ko pri moških družina pogosto pomeni faktor razbremenjevanja vsakdanjih (življenjsko neizogibnih) opravil. (Jogan v Rener 1995, 57). Spreminja pa se tudi tukaj, saj moški zdaj opravljajo naloge, ki so jih včasih pripisovali le ženskam oziroma materam.

2.2 Očetovstvo

Ustvarjanje družine ni ključno le za ženske. Prav tako kot matere tudi očetje prevzamejo določene vloge, odgovornost, skrbi, ki so sestavni del načrtovanja družine. Tudi moški se soočajo z novim poglavjem življenja, v katerem bodo spoznali nove smernice, ki jih prinaša družinsko življenje.

»Nova življenjska doba moških – očetovstvo – vsekakor zahteva prilagajanje. Otrokovo rojstvo, še posebej rojstvo prvega otroka, nedvomno zahteva veliko sprememb v družini; vsi družinski člani prevzemajo nove vloge in spreminjajo stare.« (Zavrl 1999, 34)

V preteklosti je oče veljal za nekoga, ki preživlja družino, je temelj morale, avtoritete in discipline. »Ekonomska preskrba je za ogromno očetov glaven prispevek k otrokovi dobrobiti.« (Zavrl 1999, 11)

Glede na situacijo v družinah, ki so pri porazdeljevanju vlog precej drugačne od tistih v preteklosti, moški vedno bolj pomagajo tudi pri opravljanju določenih nalog znotraj zasebnega življenja, tako govorimo o čedalje bolj aktualnem očetovstvu in, kot pravi Renerjeva: »Pojav novega očetovstva se kaže predvsem v aktivnejšem sodelovanju pri družinskem delu, skrbi za otroke, vendar se še ne razvija tako aktivno.«

(Švab v Rener 2006, 75)

Zdaj sta oba starša enako obremenjena v svojem poklicu, več dela znotraj družine pa ima še vedno ženska. Vsak starš ob sebi potrebuje nekoga, ki motivira in pomaga pri domačih opravilih in vzgoji otrok. Stereotip o očetih, da so le tisti, ki ekonomsko preskrbijo družino oziroma so hranitelji svoje družine, danes več ne velja, saj ima tudi ženska veliko možnosti za izobraževanje in grajenje svoje kariere. Na ravni deklariranih norm razlike v spolu niso več pomembna na poklicni poti niti pri opravljanju družinskih opravil.

V ospredje se postavlja aktivna vloga očeta znotraj družinskega življenja, posebno pri skrbi za otroke; za to je v EU vedno več smernic tudi za pripravo zakonodaje, ki naj bi poudarjala večjo enakost med spoloma, da ne bi bila tako etiketizirana, kot je bila doslej. (Rener 2005)

Za ustvarjanje čim več smernic enakopravnosti med spoloma podpirajo tudi naslednji zakoni Zakon o enakih možnostih žensk in moških (UEM 1991), Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO 2004) in Zakon o delovnih razmerjih (ZDR 2002), ki prepoveduje kakršno koli diskriminacijo pri zaposlovanju in na delovnem mestih, omenja tudi odgovornost delodajalca, da pomaga zaposlenemu pri reševanju težav pri usklajevanju plačanega dela in družinskega življenja. (Kanjuro Mrčela in Černigoj Sadar 2009)

»Fenomen očetovstva se spreminja v času in prostoru, obstaja v svoji variabilnosti glede na družbeni, zgodovinski, kulturni kontekst ter položaj posameznika v tem kontekstu glede na razred, etnično pripadnost.« (Rener in drugi 2008, 75)

Kljub vsej promociji novega očetovstva je znotraj naše družbe še vedno mogoče opaziti tradicionalno mišljenje, predvsem idealiziranje materinstva, ko gre za nego in skrb otrok in opravljanje del znotraj družinskega življenja.

2.3 Delitev dela in vlog znotraj zasebne sfere

Danes je za starše usklajevanje dela, službe in družinskega življenja velik problem, saj so čedalje bolj obremenjene, prav za to so nezadovoljne s svojim življenjem, kar vodi do osebnih stisk, ki vplivajo na kakovost življenja.

»Področje domačega dela je lahko tudi vir konfliktov, predvsem zaradi različnih percepcij žensk in moških o higienskih standardih ter zaradi različnih načinov opravljanja nekega opravila.« (Rener in drugi 2008, 88)

Znotraj družinskega okolja poznamo več vrst del: gospodinjstvo; tukaj lahko omenimo predvsem pospravljanje, hranjenje domačih, finančno delo, potrošniško delo; predvsem nakupi, na primer hrane, oblačil, tehnična opravila; ta so zunaj bivalnega okolja, delo s sorodniki ter odnosno delo; to je negovanje bolnih, skrb za starejše idr.

Raziskave o spolni delitvi dela znotraj družinskega življenja govorijo o jasnih razločevalnih črtah med spoloma, kar pomeni, da se vključevanje moških v ta opravila nanaša na; opravljanje več tako imenovanih funkcionalno specifičnih del z jasno določljivimi komponentami in definiranimi mejami; opravljanje visoko direkcijskih del, za katera se lahko sami odločajo, kdaj in kako bodo opravljena; opravljanje del, ki bi jih lahko poimenovali kot prostočasna (npr. igra z otroki); izvršilno delo (nakup z listkom), hkrati se izogibajo načrtovanju. (Rener 1996, 27)

Mlajše generacije se čedalje bolj trudijo, da bi bile vloge in delo znotraj družinskega okolja enako porazdeljeni. Dokler je par še brez otrok, ta porazdelitev deluje, vendar se z rojstvom otroka to spremeni. V večini družin v Sloveniji so vloge še vedno tradicionalno opredeljene, ženske in moški gospodinjska dela še vedno pripisujejo

nežnejšemu spolu, saj prav prihod otrok družinska opravila prevesi na žensko stran. (Zavrl 1999, 85)

Bistvena razlika med spoloma pa je pri negovanju otrok.

Za še boljšo aktivnost moških za opravljanje vlog znotraj družinskega dela pa je promocijsko akcijo Očka, aktiviraj se! uveljavil Urad za enake možnosti v okviru mednarodnega projekta Moški in starševstvo – aktivno očetovstvo, katerega namen je spodbujanje aktivnejše vloge moških v družinskem življenju ter odpravljanje stereotipov in kulturnih ovir, ki definirajo vloge žensk in moških v družinskem življenju in širše v družbi. (UEM 2006)

2.4 Družina in delo

Kakovost življenja je danes pogojena z več stvarmi, ena od njih je usklajeno družinsko življenje z delom oziroma s poklicno potjo. Obe prvini pa sta povezani, saj kakovostno družinsko življenje, kakršnega si človek želi, zahteva oboje, kar pa je težko usklajevati.

»Delo in ljubezen se prepletata skozi sleherno človeško življenje od rojstva do smrti in sta temelj duševnega zdravja in notranje uravnovešenosti.« (Mulej 1992, 13)

Nastran Uletova trdi: »Za odrasle se zastavlja poseben problem prav v integraciji družinskega in poklicnega življenja.« (Nastran Ule v Renner 1995, 127)

V službi namreč človek preživi večino svojega življenja, vendar pa je prav od službe odvisna tudi kakovost zasebnega življenja, predvsem ima velik vpliv to, koliko časa imamo zunaj delovnika.

Na delovnem mestu se od zaposlenih zahteva precej zbranosti in predanosti, hkrati obstaja možnost podaljšanega delovnega časa, zaposleni si v izrednih primerih delo odnašajo tudi domov. Prav zato je usklajevanje dela z družinskim življenjem še toliko težje. Pri ženskah še bolj, saj jih kljub omenjenim spremembam več skrbi za družinske

člane in gospodinjstvo v primerjavi z moškimi. Vedno višja izobrazba žensk in njihova vedno večja udeležba na trgu delovne sile povzročata, da je usklajevanje med delom in družino še toliko bolj problematično. Čeprav raziskave kažejo, da je za večino staršev družina na prvem mestu, si prav zaradi nujnosti preživetja to prvo mesto družina pogostokrat deli z delom. (Konec 2006)

Poklicna pot posameznika in življenjski cikel se prepletata drug z drugim, saj tudi vplivata drug na drugega. Enakost med obema pomembnima življenjskima prehodoma pa se kaže predvsem v tem, da je pri obeh največji napor v istem časovnem zaporedju, kar pomeni na začetku, pri ustvarjanju družine in pri ustvarjanju poklicne poti. (Zavrl 1999, 98)

Problemi usklajevanja dela in družine se kažejo pri ženskah in moških.

3 ŽENSKÉ/MATERE NA TRGU DELOVNE SILE

Danes se čedalje več mladih izobražuje, kar vpliva tudi na poklicno pot. Sicer pa je grajenje kariere pogojeno z iskanjem zaposlitve na trgu delovne sile, ki je čedalje bolj konkurenčen.

V Sloveniji je delovna aktivnost žensk zunaj doma že tradicija. Zaradi ekonomske nujnosti in ideoloških vplivov se je po drugi svetovni vojni hitro povečalo zaposlovanje žensk, v petdesetih letih je bilo zaposlenih že 33 odstotkov žensk, v sedemdesetih in osemdesetih letih pa je bilo med zaposlenimi že več kot 40 odstotkov žensk, delež je naraščal tudi v devetdesetih, saj je zaposlenost žensk znašala 48,3 odstotkov. Tako je posledično bila konec dvajsetega stoletja med delovno aktivnimi skoraj polovica žensk. Tudi zdaj ta delež žensk ni bistveno spremenjen.

(Kanjuo-Mrčela in Černigoj Sadar 2004)

Ženske v Sloveniji predstavljajo skoraj polovico vseh zaposlenih in prav tako kot moški večinoma delajo polni delovni čas. Raziskave Statističnega urada republike Slovenije kažejo, da je bilo avgusta letos 56,5 odstotka moških (482.226) in 43,5 odstotka žensk (371.234) med delovno aktivnim prebivalstvom. (Statistični urad RS 2009c)

Zaposlovanje oziroma grajenje poklicne poti ni le dodaten element za boljšo oskrbo družine, tu se pojavlja tudi težnja žensk po ekonomski neodvisnosti, samostojnosti, hkrati se kaže tudi emancipacija žensk na delovnih mestih, kot tudi znotraj družinskega življenja. Zaposlitev ima vpliv na osebno rast posameznika, saj danes čedalje bolj strmimo k čim obsežnejšemu znanju, zaradi česar smo bolj zadovoljni, to pa se kaže v boljši kakovosti življenja vsakega posameznika in njegovih bližnjih.

Trg delovne sile se deli na podtrge, ki jih sestavljajo različne kategorije prebivalstva, vsekakor pa je najbolj izrazita in empirično potrjena segmentacija trga delovne sile na »ženskega« in »moškega«. S povečanjem stopnje zaposlenosti žensk se njihova diskriminacija prenaša iz zasebnega življenja na trg delovne sile. (Svetlik 1985, 92)

Problematika na trgu delovne sile se kaže tudi v stopnji brezposelnosti, v Sloveniji v 2. četrtletju 2009 opazamo 5,6 odstotno brezposelnost, od tega pri moških 5,6 in pri ženskah 5,5 odstotno.

V zahodnih državah je stopnja brezposelnosti žensk višja kot brezposelnost moških. Razlogov za to je več, pomembnejši so, da je delež aktivnih žensk v primerjavi s celotno žensko populacijo v aktivni starostni dobi veliko nižji, kar pomeni, da so ženske na trgu delovne sile manj prisotne kot moški, kar za Slovenijo ne velja, saj je slaba polovica delovno aktivnega prebivalstva prav ženskega spola. Prav to v zahodnih državah kaže razlike v primerjavi s Slovenijo, saj je tam dotok žensk na trg delovne sile precej neenakomeren, že dlje narašča dotok moške delovne sile. Težava za ženske se kaže v nezadostnem številu delovnih mest, saj imajo v povprečju slabšo izobrazbo in so pri delodajalcih v primerjavi z moško delovno silo bolj zapostavljene zaradi večjih stroškov, povezanih s porodniškimi dopusti, pogostejšimi bolniškimi ipd. Za žensko delovno silo v zahodnih državah tudi velja, da se težje zaposluje, ker je zemljepisno in poklicno manj gibljiva, kar pa je za Slovenijo nerelevanten kriterij za zaposlovanje. (Položaj žensk v Sloveniji 2007)

3.1 Problemi zaposlovanja žensk

Prihod žensk na trg delovne sile je spremenil tudi nekatera ključna družbena dejstva; spremenila se je ponudba delovne sile, obogatil se je storitveni sektor, ženske so se imele interes za čim boljše izobrazbo, s tem tudi za delo, kar pa je tudi privedlo do zaposlitev, vse to pa je izrazito vplivalo na zaposlovanje na trgu delovne sile, kot tudi na upad rojstev in podaljšano življenjsko dobo posameznika.

Trg obravnava delavce kot posameznike s kompletom veščin; zahteva vlaganje vase in producira delavce, ki se izogibajo tveganju – otroci pa predstavljajo tveganje. Višja ko je izobrazba žensk, višji so oportunitetni stroški za potencialne matere. (Nastran Ule 2002, 48)

Pri zaposlovanju žensk največ težav izhaja iz funkcije materinstva, prav zaradi tega imajo ženske manjše možnosti za konkuriranje moškimi. Žensk oziroma potencialnih mater se delodajalci radi izogibajo, prav zaradi koriščenja porodniškega dopusta in tudi pogostejših odsotnosti v zvezi z nego otrok. Tako so ženske bolj nezanesljiva in draga delovna sila. Delodajalci raje zaposlujejo moške, o katere mislijo, da z njimi takšnih težav ne bodo imeli.

Problemi žensk pa se kažejo tudi pri izbiri poklica, saj se spolna stratifikacija opazi že pri ponujenem trgu formalne delovne sile. Določena dela se praviloma ponuja ženskam, saj zaradi domačih obveznosti nimajo dovolj časa in zbranosti za opravljanje nekega dela, medtem ko so za moške določeni nekateri poklici, ki izvezemajo družinske obveznosti, kar še bolj opredeli, na kom večinoma sloni delo znotraj družine. Prav zaradi tega imajo moški boljše razmere za ustvarjanje kariere. Ženske so precej bolj obremenjene, saj skrbijo za formalno, torej poklicno delo, in tudi neformalno delo, ki večinoma obsega družinsko okolje. (Kanjuo-Mrčela in Černigoj Sadar 2004)

Veliko pa je tudi poklicev, ki so »feminizirani«, saj so najbolj podobni njihovi prvotni, naravni, materinski vlogi. To so vzgojiteljice, učiteljice, medicinske sestre. Dela, ki jih opravljajo ženske, so v družbi slabše vrednotena, kar pomeni za ženske vloge manjši ugled v primerjavi z moškimi. Prav tako se razlike kažejo tudi v izobrazbi, predvsem je to razvidno iz koncentracije moških na tehničnih in koncentracija žensk na družboslovnih in humanističnih vedah. Dostop do visokih delovnih in političnih položajev je nekako za ženske še vedno omejen. Če bi žensko zagledali v uglednem podjetju, na sestanku, v sejni sobi, bi vsakdo najprej pomislil, da je tajnica, medtem ko pri moškem to skoraj ni mogoče.

Razvoj države je na gospodarskem področju pripomogel k večjemu zaposlovanju žensk, vseeno pa se položaj žensk oziroma potencialnih mater ni izboljšal. Zato je država stremela k temu, da bi bil odnos delodajalcev do iskalcev zaposlitve enakopraven do obeh spolov.

Konvencija Mednarodne organizacije dela (MOD) št. 111 o diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih opredeljuje diskriminacijo kot:

vsako razlikovanje, izključevanje ali dejanje prednosti, ki temelji na rasi, barvi kože, spolu, veri, političnem prepričanju, nacionalnem ali socialnem poreklu, ki izniči ali ogroža enake možnosti pri zaposlovanju in poklicih;

vsako drugo razlikovanje, izključevanje ali dajanje prednosti z namenom, da se izničijo ali ogrozijo enake možnosti ali enak postopek pri zaposlovanju ali poklicih.

(Kozmik, Salcel 1999, 26)

Doseganja tega cilja, da bi bila oba spola enakopravna, se je država lotila s spreminjanjem ustrezne zakonodaje za preprečevanje diskriminacije pri zaposlovanju in na delovnem mestu ter z ukrepi, ki pomagajo družinam pri usklajevanju družinskih in poklicnih obveznosti.

3.2 Materinstvo in kariera

Kako ženske pojmujejo kariero? Lahko gre le za nejasno ločnico med poklicno potjo in kariero, odvisno, kako posameznice to dojemajo in sprejemajo. Če podrobneje pogledamo, je tudi grajenje kariere bolj del moškega sveta. Kajti to, da si ženska ustvarja kariero, ima pri nas še vedno negativen pomen, saj s tem hkrati povemo, da je za nekaj časa družina na stranskem tiru.

Odločitev za materinstvo postaja čedalje bolj nedoločljiva, kar potrjujejo demografski podatki, saj se starost ženk ob rojstvu prvega otroka še vedno povečuje. Slovenija pri tem zahodnim družbam sledi, prav tako pri drugih povezanih pojavih, kot so podaljševanje mladosti, daljšanje obdobje šolanja, življenje pri starših itd.

Eden bistvenih dejavnikov, ki je v zadnjih desetletjih 20. stoletja, korenito vplival na družinske spremembe, predvsem na materinstvo, je vstop žensk na trg delovne sile. Slovenija je glede zaposlovanja žensk posebnost, saj je bilo to že v socialistični Jugoslaviji prevladujoč vzorec. V socializmu so zaradi ideološke promocije zaposlovanja žensk množično vstopale na trg delovne sile. Ta proces je spremljala tudi

promocija enakosti spolov, pozneje tudi dober sistem javnega dnevnega otroškega varstva ter porodniškega in starševskega dopusta. (Švab 2001, 74)

Prav spremembe na trgu delovne sile so tiste, ki so ženski omogočile grajenje kariere in hkrati otežile usklajevanje zasebnega in javnega življenja. Čedalje pogosteje matere gledajo tudi na to, da bi službo dobile čim bližje svojemu domu zaradi domačih opravil. V nasprotju z moškimi večkrat prekinjajo ustvarjanje lastne kariere, predvsem zaradi nastajanja »domače kariere« oziroma zaradi ustvarjanja družinskega življenja. Zato veliko težje pridejo do vodilnih položajev.

Ženske so zaznamovane prav s svojo prvotno funkcijo – materinstvom, kar je pri poklicni poti lahko ovira. Prevzemajo tudi vlogo za opravljanje družinskih obveznosti, ki vključuje gospodinjstvo, skrb in nego otrok ter starejših v družinskem krogu. Moški imajo pri ustvarjanju poklica drugačne možnosti, čeprav so tudi zaznamovani z vlogo očeta. Čedalje pomembnejše je, da očetje svoje družine ne podpirajo le finančno, temveč tudi s čim večjo vključenostjo pri družinskih aktivnostih, kar je posebno pomembno pri razvezanih starših. (Rener 1995)

Ne glede na vključenost žensk v sfero plačanega dela, se delitev dela med spoloma znotraj zasebnega življenja še vedno ni veliko spremenila, saj ženske še zdaj opravljajo večino neplačanega dela. To večjo obremenitev, predvsem gospodinjsko, naj bi z organiziranostjo in sofinanciranjem deloma omilila tudi novejša državna socialna ureditev. Toda ne glede na vse ženske nimajo takšne možnosti na trgu delovne sile, prav zaradi ureditev zasebnega življenja, saj delodajalec predvideva, da če še nima takšnih obveznosti, jo bo prej ali slej imela. Kar pomeni, da neplačano delo ženskam omejuje dostop do ustvarjanja poklicne poti oziroma kariere, nekako celo zmanjšuje možnost zaslužka, hkrati pa tudi omejuje oziroma onemogoča tolikšno napredovanje, kot ga imajo moški.

3.3 Ženske in usklajevanje poklicnega in družinskega življenja

Ženske v današnjih časih občutijo pritisk družbe, ki jih po eni strani poskuša napotiti k ustvarjanju družine, po drugi strani pa k ustvarjanju poklicne poti. Prav zaradi prvega se danes čedalje bolj odločajo najprej za stabilno poklicno pot, šele pozneje za ustvarjanje družinskega življenja in, kot pravita Nastran Uletova in Kuharjeva: »Vprašanje usklajevanja dela in družinskega življenja je z naraščanjem dvokariernih parov izrazito žensko vprašanje.« (Nastran Ule in Kuhar 2003, 123)

»Zdi se, da je glavni problem koncepta usklajevanja dela in družine to, da ga vodi posebna konstelacija podmen, ki postavlja določenim vidikom razmerja med delom in družino prednost. Prioriteta tega koncepta je v prvi vrsti otrok in njegove potrebe oz. blaginja. Konkretno v slovenski družinski politiki to pomeni, da je skrb v družini zreducirana na skrb za otroke, ki je prepoznana tudi kot najpomembnejša družinska funkcija.« (Kanjuo-Mrčela, Černigoj Sadar 2004)

Problematika usklajevanja se kaže predvsem pri ženskah, saj so tiste, ki so poročene in imajo otroke, vezane na domača opravila, srbeti morajo namreč za gospodinjstvo, vzgojo in nego otrok. Glede na celoten obseg dela je vidno, da ženske delajo več ur na teden kot moški. Za izboljšanje usklajevanja bi bilo za žensko najbolje, če bi se domača opravila porazdelila še med preostale družinske člane. Ne glede na vedno večjo moško vključenost v delo znotraj zasebne sfere, je še vedno mogoče občutiti patriarhalni vzorec delitve dela znotraj družinskega življenja.

Moderna ženska si želi ustvariti uspešno kariero ter biti dobra mati, gospodinja in žena. Vse več je žensk, ki si želijo izpolniti čim več teh ciljev in ambicij, vendar pa so tudi prav zaradi teh želja, da bi vse skupaj ustvarjale sožitno in uspešno, velikokrat preobremenjene in zato preutrujene.

Želja po usklajevanju vsega pa je tako zelo močna, da velikokrat povzroči stres, neusklajenost pa lahko preraste tudi v nenehno razdvojenost. Tu pa se pojavi predpostavka o dvojni obremenjenosti mater, ki lahko privede do nezadovoljstva nad

življenjem, hkrati pa imajo občutek, da so odpovedale pri opravljanju svojih nalog. (Nastran Ule in Kuhar 2003)

To, da ženska postane mati, zanjo na delovnem področju ni nič obetavnega, saj delodajalec ve, da bo večkrat izostala iz službe, tej odsotnosti pa se želijo izogniti, da bi proces dela potekel čim bolj nemoteno. Ker ženske brez otrok vedo, da imajo večjo možnost na trgu delovne sile, se prav zaradi tega odločajo za poznejše materinstvo; to se prelaga v pozna trideseta in celo štirideseta leta in, kot kažejo statistike, večina žensk rodi med 25. in 34. letom.

Poleg poklicnega dela je za zadovoljevanje potreb in kakovosti življenja staršev pomembna usklajenost zasebne in javne sfere življenja. Da bi to dosegli, se starši odločajo za več vrst oblik pomoči.

4 NEFORMALNE OBLIKE POMOČI PRI USKLAJEVANJU

Neformalno obliko pomoči pri usklajevanju družinskega življenja in službe vsaka družina večinoma dobi od svojih ožjih družinskih članov ter prijateljev. Tu gre za oporo družbe, ki jo posameznik pozna in s katero deli zasebnost družinskega življenja. Najpogosteje so to sorodniki; torej pomoč med otroki in starši oziroma med sestrami in brati.

Veliko posameznikov ima to oporo na začetku ustvarjanja lastne družine. Tukaj lahko omenimo starše, ki potomcem pomagajo prebroditi stanovanjsko problematiko, pri vseh preostalih finančnih stroških ter tudi pri negi in vzgoji njihovih vnukov. (MDDSZ 2008)

Neformalne oblike varstva otrok največkrat dobimo pri sorodnikih. Največkrat so to stari starši. Starši se za takšno varstvo odločajo iz več razlogov: je cenejše, večje je tudi zaupanje in je časovno veliko bolj prilagodljivo kot institucionalno dnevno varstvo. (Švab 2003, 1122) Pri tej obliki varstva je pomembna tudi vez med vnuki in starimi starši.

Starši se popolnoma zavedajo, da je čas, ki ga preživijo znotraj družinskega krogu še kako pomemben, kar se kaže pri vzgoji otrok, zato ga želijo čim več in čim bolj kakovostno izkoristiti. Glede na natrpan urnik, ki ga imajo tako rekoč vsi starši, je usklajevanje dela in družine velika obremenitev. Tako ima katerakoli pomoč pri usklajevanju ogromen pomen.

Takšna pomoč pa ne koristi le posamezni družini, temveč družbi na splošno, kajti te neformalne oblike pomoči družbo le bogatijo, jo dodatno razvijajo, s takšnim delovanjem družine pridobivajo boljši socialni položaj, ki ga tudi vedno bolj ohranjajo. Takšna pomoč je nekakšen »balzam« za vse starše, sploh pri nastajanju njihove družine, saj je pomoč in nasvet tistih z več izkušnjami zelo pomemben. (MDDSZ 2008)

4.1 Neformalne oblike otroškega varstva

Potreba po neformalnem varstvu je danes neizogibna. Za to opravilo se še vedno bolj odgovorne čutijo matere, se pa v to vlogo vključujejo tudi moški oziroma očetje. Največji dvom pa se pojavi, ko morajo matere znova v službo. Takrat se znajdejo pred vprašanjem, komu zaupati svojega otroka. Zavedajo se, da varstvo ne vključuje le varovanja, temveč tudi vzgojo, ki lahko zelo vpliva na razvoj otroka.

Podatki kažejo, da ljudje v Sloveniji svoje potrebe po opori v zasebni sferi, s potrebo po instrumentalni opori vred – ta obsega tudi pomoč pri manjših gospodinjskih opravilih – zadovoljujejo predvsem s pomočjo neformalnih virov, kot so družinski člani, bližnji sorodniki, prijatelji in sosedi. Pomoč, ki jo ponujajo neformalni viri, izvira iz družbenih odnosov, je ločena od trga in se izvaja brezplačno. V vlogi pomočnice izstopajo predvsem babice, ki varujejo vnuke, prek tega pa vstopajo tudi na področje gospodinjskega dela: družini svojih otrok pogosto skuhajo kosilo, pospravijo stanovanje ali zlikajo perilo. Raziskava med mladimi, ki že imajo otroke, je pokazala, da se jih večina pri zahtevnem usklajevanju službe in družine opira na pomoč svojih staršev oz. to pomoč od njih pričakujejo tudi v prihodnosti. (Šadl 2006)

Danes je varstvo otrok pri usklajevanju obveznosti družinskega in poklicnega življenja zelo pomembno, glede na to, da so delavniki zelo spremenljivi in se velikokrat dela tudi zunaj delovnega časa, predvsem ko so vse formalne ustanove v tem podaljšanem času zaprte, hkrati pa je neformalno varstvo ugodnejše kot formalne oblike. Predvsem se to pokaže, kadar ima otrok zagotovljeno primerno varstvo. Takrat imajo starši boljši občutek in se počutijo dobro, razbremenijo se določenih skrbi; njihova funkcionalnost in zbranost na delovnem mestu pa sta večji.

Čedalje večja je tudi potreba po neformalnih oblikah otroškega varstva v poznih večernih urah, tudi nočnih.

Pri neformalnih oblikah varstva težave nastanejo, kadar so babice in dedki že nekoliko starejši in tudi sami potrebujejo pomoč.

Ker je tudi delovna aktivnost zdaj daljša (UMAR 2009), se lahko zgodi, da imajo babice in dedki še vedno svoje poklicne obveznosti, ki so časovno in prostorsko omejene. Tudi v tem primeru odpade neformalno varstvo vnukov.

Slabe strani takšnega varstva se pokažejo, kadar je otrok prevečkrat v varstvu pri svojih ožjih sorodnikih ali pri prijateljih. Lahko se namreč zgodi, da pozneje otrok ne loči, kdo je najpomembnejši pri njegovem varovanju in vzgoji. Starši jih morajo že v zgodnjih letih naučiti, čigava beseda bo obveljala in kaj to zanje pomeni.

V neformalnih oblikah varstva otrok pa se pogosto ustvarja napetost v odnosih med otrokovimi starši in sorodniki glede vzgoje. Spreminja pa se tudi življenjska pot žensk, kar ne pomeni le »novih« žensk in mater temveč tudi »novih« babic, ki imajo svoje cilje tudi zunaj družine in zato niso vedno na razpolago za varovanje otrok.

(Kuhar, Ule 2003, 61)

Slabost neformalnega varstva je tudi izoliranosti od vrstnikov, saj se tako pozneje teže vključijo v njihov krog. Domače okolje je bilo zanje že znano, medtem ko je vrtec novo okolje.

5 FORMALNE OBLIKE POMOČI PRI USKLAJEVANJU

Naš vsakdanjik je zelo natrpan, predvsem pri tistih, ki imajo otroke. Zato so vse vrste formalnih pomoči pri usklajevanju dela in družine dobrodošle. Prav k temu veliko pripomorejo vrtci, ki skrbijo za formalno obliko varstva otrok, veliko je tudi pomoči delodajalcev in države, ki posameznikom omogočijo več kakovostnega časa znotraj družinskega kroga

»Družinska politika in politika zaposlovanja se povezujeta, ko posameznik deli in usklajuje svoj čas med družinskimi in poklicnimi obveznostmi.«

(Anžič 1996, 149)

V Sloveniji je bila za učinkovitejše izvajanje in vodenje družinske politike izdana tudi Resolucija o temeljnih oblikovanju družinske politike, ki je izhajala iz plansko-strateških dokumentov, ki določajo smeri razvoja posameznih delov družinske politike.

(MDDSZ 1993)

5.1 Pomoč delodajalcev pri usklajevanju službe in družinskega življenja

Pri usklajevanju dela in družinskega življenja imajo delodajalci pomembno vlogo. Večina svoje delavce vidi le kot dejavnike, s katerimi sodelujejo. Velikokrat se zgodi, da ne gledajo svojih zaposlenih, kot da imajo ti tudi družinsko življenje, temveč le s poslovnega vidika..

Čedalje več mladih se odloča za ustvarjanje lastne družine prav na podlagi službe. Ta posameznikom daje finančno neodvisnost.

Posamezniki čedalje več časa preživijo znotraj delovnega okolja. Nastran Uletova je o tem zapisala: »Ves čas so v skrbeh, da bodo izgubili službo, če ne bodo ugodili vsem delodajalčevim zahtevam ali jih celo presegli.« (Nastran Ule in Kuhar 2003, 123) To pa lahko slabo vpliva na družinsko življenje, ne zgolj na gospodinjstvo, slabosti se kažejo pri druženju in preživljanju prostega časa s preostalimi člani družine.

Delodajalci lahko zaposlenim pomagajo tako, da jim prilagodijo delovnik, kar je zaradi modernizacije in novodobne tehnologije lažje.

Delodajalci bi se morali tudi zavzemati, da se bosta lahko moški in ženska približno enako posvečala zasebnemu življenju, da ženski spol ne bi bil tako diskriminiran. (Jogan 1990, 57)

5.2 Pomoč države pri usklajevanju službe in družinskega življenja

Temeljne pravice posamezne družine so zapisane v Ustavi Republike Slovenije v 3. odstavku 53. člena. Ta določa, da država varuje materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere.

Na državni ravni je veliko dokumentov, ki pravnoformalno podpirajo družine, s tem pa ponujajo boljšo možnost usklajevanja dela, službe in družinskega življenja. Sem štejemo predvsem Zakon o delovnih razmerjih, Zakon o družinskih prejemkih ter Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti.

V Sloveniji imamo tudi konkretne ukrepe, določene za varovanje materinstva, omenimo lahko, da je za ženske prepovedano opravljati težka in škodljiva dela. Za noseče ženske je prepovedano opravljanje nadurnega in nočnega dela. Pri koriščenju že obstoječega porodniškega dopusta, ki traja eno leto, se lahko ob določenih posebnih pogojih ta podaljša. Tako kot za nosečnice je tudi za matere, ki delajo in imajo otroke, stare od enega do treh let, nadurno in nočno delo omejeno na krajše časovno obdobje. Če se zgodi, da otrok potrebuje posebno nego, je naša država sprejela ukrep, da lahko ženske do njegovega tretjega leta starosti delajo le polovični delovnim časom.

Pomoč s strani države so okrepili tudi mednarodni dokumenti, eden izmed teh je Konvencija o varstvu otrok. (Černič Istenič 1998)

5.2.1 Formalne oblike otroškega varstva

V Sloveniji imamo za to obliko varstva otrok predvsem javne vrtce. Še vedno pa je večina otrok v javnih vrtcih, kar kažejo tudi podatki SURS-a, saj je bilo v šolskem letu 2008/2009 v predšolsko vzgojo in izobraževanje v javnih vrtcih v tem starostnem obdobju do tretjega leta vključen že skoraj vsak drugi otrok. Vključenost v vrtce narašča s starostjo otrok; med otroki v drugem starostnem obdobju (otroci, stari od 3 let do vstopa v šolo) je v Sloveniji v vrtce vključenih 84 odstotkov otrok. Vse več pa se prav zaradi fleksibilnosti uveljavljajo tudi zasebni vrtci, v katerih je bilo v šolskem letu 2008/2009 vključenih 2,3 odstotka otrok, a ne glede na vse je večina otrok še vedno v javnih vrtcih. V teh ustanovah je vzgoja zelo organizirana, ki pa ima tudi neke ekonomske in socialne funkcije. (Statistični urad RS 2009b)

Bistvene naloge vrtcev so: staršem naj bi pomagali pri skrbi za njihove otroke, omogočajo bolj kakovostno življenje znotraj družine, skrbijo tudi za celosten razvoj otroka oziroma posameznika. (Habl 2002)

Vrtci lahko otrokom ponujajo več različnih programov, glede na trajanje in organizacijo programa. Ti so (Habl 2002):

- dnevni program, ki poteka do devet ur, lahko v dopoldanskih ali popoldanskih urah, lahko pa tudi izmenično;
- poldnevni program, ta traja do šest ur in poteka enako kot dnevni program;
- krajši program, ki vključuje do 600 ur na leto, ta je namenjen tistim otrokom, ki nimajo takšnega dostopa do vrtcev kot preostali otroci;
- vzgojno-varstveni program, to delo se opravlja na domu otroka, opravlja pa ga strokovno usposobljen vzgojitelj oziroma njegov pomočnik;
- varovanje otrok pa v celoti plačajo starši.

Otroka je mogoče vpisati v vrtec kadar koli med letom, vendar pa pri tem nastanejo različne težave. Trenutno je največja prezasedenost javnih vrtcev. Če je število otrok, ki lahko obiskujejo določen vrtec, preseženo, posebna komisija odloča, kateri otroci imajo

prednost pri vpisu. Najprej so na vrsti tisti s posebnimi potrebami, nato otroci staršev, ki so socialno ogroženi. Težava, ki nastane pri tej obliki varstva, je tudi ekonomska oziroma finančna, saj je vrtec za starše ogromen strošek. Najteže je za matere, ki se odločijo za krajši delovnik, da bi lahko čim bolj kakovostno preživele čas z otrokom. Čeprav je otrok v vrtcu manj časa, morajo plačati polno ceno. Težave so tudi s časovno neprilagodljivostjo javnih vrtcev. (Nastran Ule 2002, 117)

Država neformalne oblike varstva za zdaj še ne subvencionira, prav tako tudi še ni pravno podprta, kar pomeni, da je ne glede na prostorsko stisko v javnih vrtcih to še vedno najpogostejša oblika varstva.

Večina javnih vrtcev v Sloveniji je odprtih med 5:30 ali 6.00 in 16:00 ali 16:30 in delujejo vse delovne dni v tednu, nekateri vrtci pa ponujajo možnost varstva tudi ob sobotah (Poslovni čas 2009). Omenjeni delovni čas vrtcev staršem, katerih delovnik se podaljšuje in morajo delati nadure, povzroča veliko težav, hkrati to zahteva tudi usklajevanje med partnerjema, kdo bo otroka prevzel iz vrtca, v ozadju pa je tudi delodajalec, ki staršem določa delovni čas. Te težave starši velikokrat rešujejo s pomočjo starih staršev.

Problematika varstva otrok se kaže tudi pri usklajevanju poklicnega dela in družinskega življenja. Prav zato starše skrbi, kako bi bilo, če bi imeli številnejšo družino.

5.2.2 Starševski dopust

Na podlagi zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih država posamičnim družinam daje določene pravice, ki jim omogočajo lažji prehod skozi starševstvo. Te pravice lahko koristi eden izmed staršev, le če zakon ne določa drugače. Vse te pravice so vezane predvsem na otroka. Prenehajo pa veljati s smrtjo tega.

K starševskemu dopustu štejemo več vrst dopustov, kot so porodniški, očetovski in posvojiteljski dopust ter dopust za nego in vzgojo otrok. Vsem je skupno, da je eden od staršev v tem času odsoten z dela zaradi poroda, nege ali varstva otroka.

Porodniški dopust

Porodniški dopust vključuje pripravo na porod ter nego in varstvo takoj po rojstvu otroka, sem je vključena tudi skrb za materino zdravje pred porodom in po njem. Ta dopust je namenjen predvsem materam, pod posebnimi, določenimi pogoji pa ga ima lahko tudi oče ali tudi druga oseba. Omejen je na 105 dni, za bodočo mati pa se mora začeti predvidoma 28 dni pred določenim datumom poroda. Če ta dopust koristi druga oseba, je omejen na 77 dni (105–28 dni). Ta dopust se uporabi v popolni odsotnosti z dela. Pravico do uveljavljanja porodniškega dopusta ima tudi oče otroka, vendar le če mati umre, zapusti otroka ali pa je po zdravnikovem mnenju nesposobna za delo. (Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih).

Očetovski dopust

Očetovski dopust pripada očetu, ki želi sodelovati pri negi in vzgoji otroka. Časovno je omejen na 90 dni, pomeni pa, da mora oče prvih 15 dni tega dopusta koristiti do otrokovega šestega meseca starosti, preostalih 75 dni lahko koristi, dokler otrok ne dopolni treh let. Tovrsten dopust se lahko koristi strnjeno ali po dnevih, pripada pa zgolj očetu in ni prenosljiv.

Dopust za nego in varstvo

Ta dopust nastopi po takoj po poteku porodniškega dopusta, staršu pripada za nego in varstvo otroka. Omejen je na 260 dni, uveljavlja pa ga lahko eden od staršev, oba starša ali druga oseba. Če mati rodi več otrok, se na vsakega otroka ta dopust podaljša še za 90 dni; če pa je novorojenček nedonošenček, se ta dopust podaljša za toliko časa, kolikor je bila nosečnost krajša od 260 dni. Kadar otrok potrebuje posebno nego in varstvo, se dopust podaljša za 90 dni; če pa imajo starši že dva otroka, mlajša od osem let, se podaljša za 30 dni. Pri treh otrocih se ta dopust podaljša na 60 dni, pri štirih ali več pa se podaljša na 90 dni.

Posvojiteljski dopust

Ta dopust je namenjen enemu ali obema posvojiteljema, predvsem pa temelji na tem, da se starši v celoti posvetijo posvojencu. Če je otrok mlajši od štirih let, posvojiteljema pripada 150 dni tega dopusta, če pa je otrok star od štiri do deset let, pa jima ga pripada 120 dni. Pravice do tega dopusta nima tisti, ki posvoji otroka svojega zakonca. Posvojitelji tudi nimajo pravice do tega dopusta, če so koristili porodniški, očetovski dopust oziroma dopust za nego in varstvo otroka ali pa so koristili pravico do starševskega dodatka.

Vse zgoraj navedene pravice v času dopustov se seštevajo in določajo popolno odsotnost od dela.

Starševsko nadomestilo

V Sloveniji imamo več vrst starševskih nadomestil. Ta so: porodniško nadomestilo, ki ga starš prejema med porodniškim dopustom; očetovsko nadomestilo, za katero država očetu zagotavlja plačilo prispevkov za socialno varnost za 75 dni očetovskega dopusta. Poznamo tudi nadomestilo, ki pripada v času nege in varstva otroka ter nadomestila v času posvojiteljskega dopusta. Starševsko nadomestilo pripada posamezniku ne glede na dan, kar je tudi določeno z zakonom. To nadomestilo pa mora za popolno odsotnost znašati 100-odstotno osnovo.

Pravica iz naslova krajšega delovnega časa

Za uveljavljanje te pravice lahko zaprosi eden od staršev, ki varuje in neguje otroka do tretjega leta starosti; hkrati za to pravico lahko zaprosi eden od staršev, ki varuje in neguje otroka s posebnimi potrebami, starega od treh do 18 let; za to lahko zaprosi tudi eden od staršev, ki ima dva otroka in je eden izmed njiju mlajši od šest let. Eden od staršev mora imeti najmanj polovično tedensko delovno obveznost. Te pravice se lahko uveljavljajo pri delodajalcu. Na centru za socialno delo pa se lahko uveljavlja pravica do plačila sorazmernega dela prispevkov za socialno varnost do polne delovne obveznosti.

6 METODOLOŠKI DEL

S teoretičnim delom diplomske naloge se mi je zastavilo kar nekaj vprašanj na temo usklajevanja delovnega in družinskega življenja ter kakšne poglede imajo posamezniki o enakovredni vključenosti partnerjev v družinsko življenje. Zaradi tega sem se odločila, da to problematiko raziščem tudi pri zaposlenih starših našega oddelka.

6.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvantitativna, izvedena je s pomočjo anketnega vprašalnika.

Odločila sem se, da bom naredila raziskavo znotraj časopisne hiše Delo, d. d. Z raziskavo želim ugotoviti, kako zaposleni, ki že imajo družine v oddelku oglasnega trženja usklajujejo delovno in družinsko življenje ter kako so razporejene obveznosti glede na spol.

Anketa je bila anonimna.

6.2 Spremenljivke

Spol

Starost staršev

Status staršev

Izobrazba

Ekonomsko stanje staršev

Število otrok

Načrtovanje družine

Položaj v službi

Delovni čas staršev

Bi bili pripravljeni ostati doma in se popolnoma posvetiti družini?

Kako se vodstvo oddelka odziva na potrebe starševstva?

Oblike odsotnosti ob rojstvu otrok

Oblike varstva za otroke

Kdo z otrokom preživi največ časa znotraj zasebne sfere?

Delitev dela med partnerjema znotraj zasebne sfere?

Kako poteka usklajevanje dela in družine?

6.3 Hipoteze

Hipoteza: Za starše je oteženo usklajevanje dela, službe in družinskega življenja.

Hipoteza: Med starši je delo znotraj družinskega življenja porazdeljeno enako.

Hipoteza: Znotraj zasebne sfere večino časa z otroki preživijo ženske.

Hipoteza: Zaradi usklajevanja dela in družinskega življenja mi primanjkuje časa za otroke.

Hipoteza: Za starše je ekonomska stabilnost pomembna za ustvarjanje družine.

Hipoteza: Vodstvo se na potrebe staršev slabo odziva

6.4 Merski instrumenti

Za raziskavo sem pripravila anketni vprašalnik, ki vsebuje 24 vprašanj. Anketa je v celoti zaprtega tipa, kar pomeni, da so anketiranci odgovorili na vprašanje, tako da so obkrožili enega izmed možnih že določenih odgovorov. Anketni vprašalnik je v prilogi.

Anketni vprašalnik je sestavljen iz dveh sklopov:

1 sklop: vprašanja o osnovnih podatkih anketirancev in njihovem družinskem življenju.

2 sklop: vprašanja o usklajevanju dela, službe in družinskega življenja.

6.5 Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov na oddelku oglasnega trženja, časopisne hiše Delo, d. d.

Anketiranje znotraj oddelka oglasnega trženja je bilo izvedeno z dovoljenjem direktorja oddelka. Anketni vprašalniki so bili razdeljeni staršem v dveh organizacijskih enotah (prodaja, podporna služba) znotraj oddelka. Vprašalniki so bili anonimni, izpolnjevali so jih starši sami. Dogovorili smo se, da mi anketne vprašalnike vrnejo v dveh tednih.

6.6 Obdelava in analiza podatkov

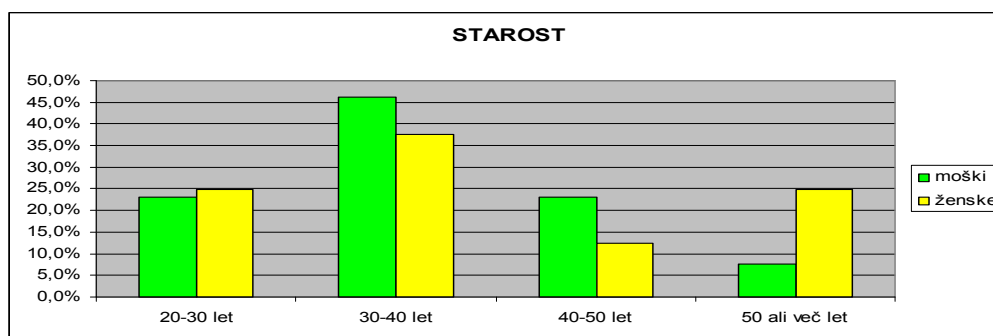
Zbrane podatke sem dobila preko anketnega vprašalnika, ki je metoda zbiranja kvantitativnih podatkov. Zaradi homogenosti vzorca sem v obdelavo in analizo podatkov vključila le tiste zaposlene, ki so že starši. Vseh 21 anketnih vprašalnikov s 24 vprašanji sem obdelala ročno in v računalniškem programu Microsoft Excel. Za dobljene rezultate raziskave sem izdelala tabele.

7 REZULTATI RAZISKAVE O USKLAJEVANJU SLUŽBE, DELA IN DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA TER RAZPRAVA

7.1 Značilnosti vzorca

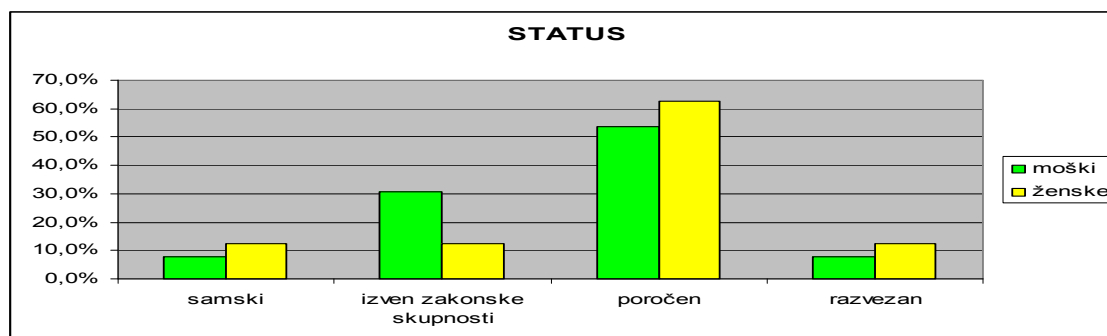
Vzorec raziskave sestavlja 38 odstotkov žensk in 62 odstotkov moških, oziroma 8 anketiranih žensk in 13 anketirancev moškega spola.

Grafikon 7.1: Starost anketirancev

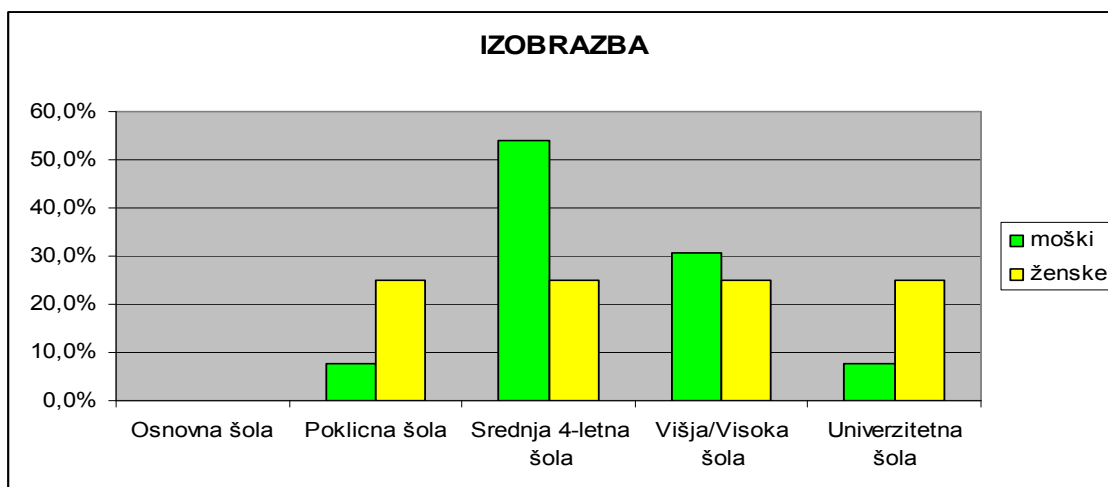
Vzorec raziskave sestavlja 23,8 odstotka anketiranih starih od 20 do 30 let, 42,9 odstotkov je starih od 30 do 40 let, 19 odstotkov vprašanih je starih od 40 do 50 let in 14,3 odstotka je starih 50 let in več.

Grafikon 7.2: Status anketirancev

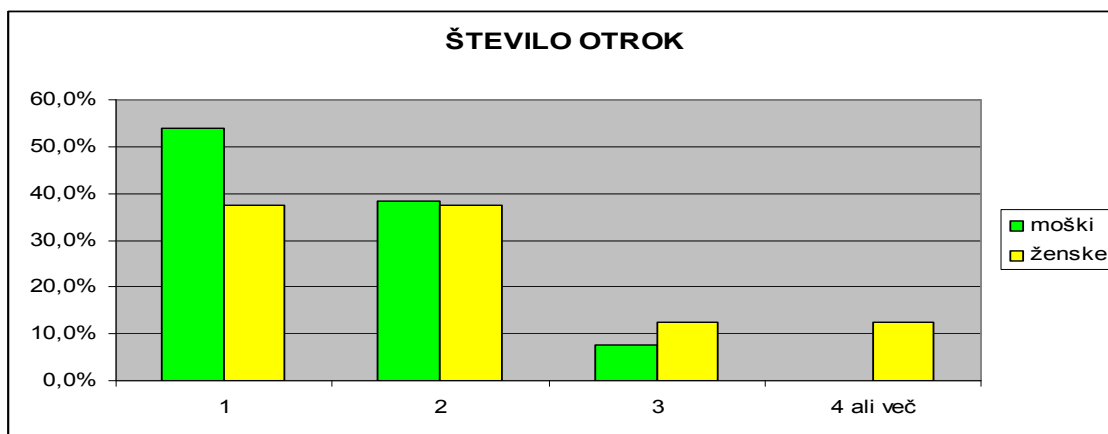
V raziskavi je vključenih 9,5 odstotka samskih anketirancev, 23,8 odstotka vprašanih živi v izven zakonski skupnosti, 57,1 odstotka je poročenih in 9,5 odstotka je razvezanih anketirancev.

Grafikon 7.3: Izobrazba anketirancev

Na vprašanje o izobrazbi je 14,3 odstotka anketirancev odgovorilo s končanjem poklicne šole, 42,9 odstotka jih je dokončalo 4-letno srednjo šolo, 28,6 odstotka je zaključijo višje, oziroma visokošolsko izobraževanje in 14,2 odstotka jih ima univerzitetno izobrazbo.

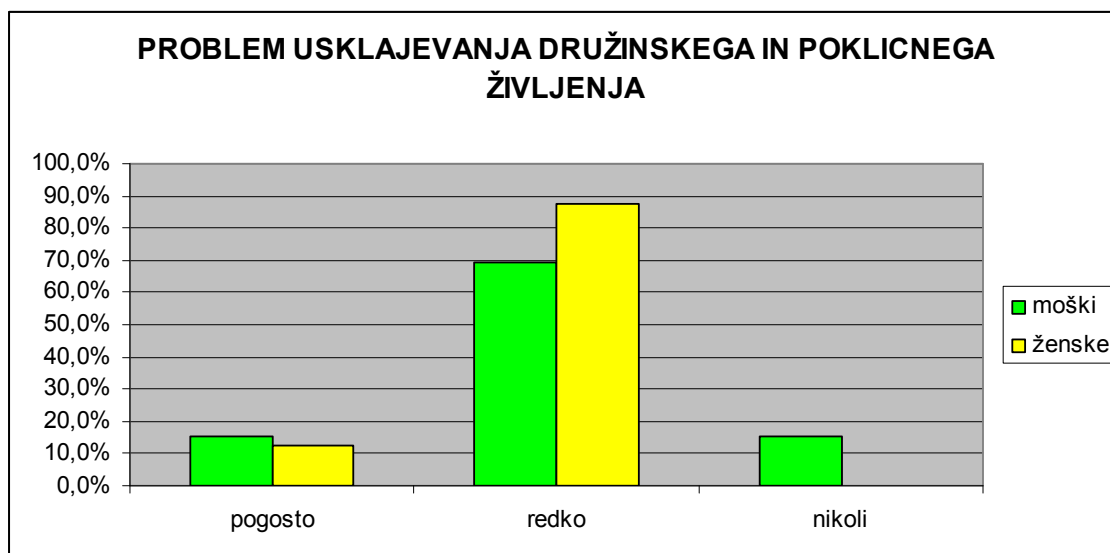
Grafikon 7.4: Število otrok

Največ anketirancev, kar 47,6 odstotka ima enega otroka, temu sledi odgovor dva otroka s 38,1 odstotka vprašanih. Tri otroke ima 9,5 odstotka anketiranih, štiri ali več pa le en od vprašanih.

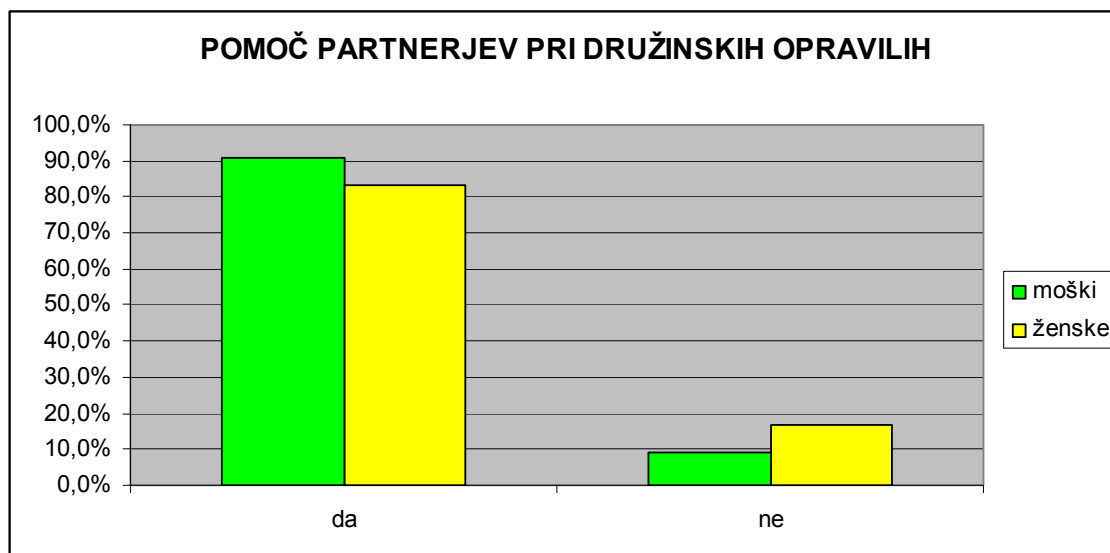
7.2 Analiza anketne glede usklajevanja službe, dela in družinskega življenja: pogledi na enakovredno vključenost partnerjev v družinsko življenje

Grafikon 7.5: Problemi pri usklajevanju službe, dela in družinskega življenja

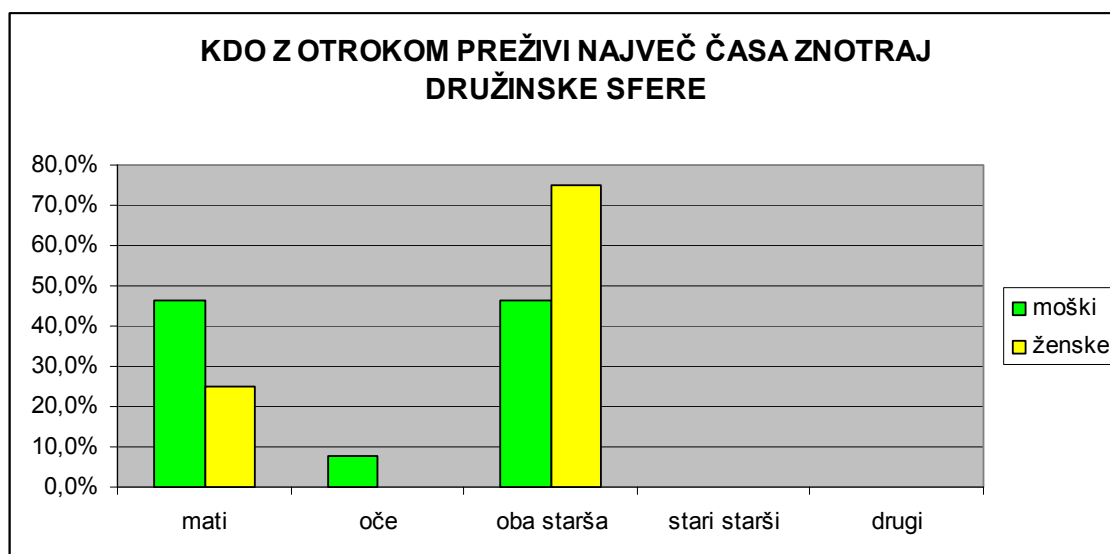
Iz prikazanih grafov je razvidno, da imajo anketiranci redko težave pri usklajevanju, od tega se je s tem odgovorom strinjalo 87,7 odstotka anketiranih žensk, temu sledijo moški s 69,2 odstotka. Prav tako je iz grafov razvidno, da je 15,4 odstotka anketiranih moških odgovorilo, da se s problemom usklajevanja ne srečuje nikoli, medtem ko med ženskami ni nobena tako odgovorila.

Grafikon 7.6: Pomoč partnerjev pri družinskih opravilih (npr. kuhanje, čiščenje, nega otroka, vzgoja otroka, pranje perila ...)

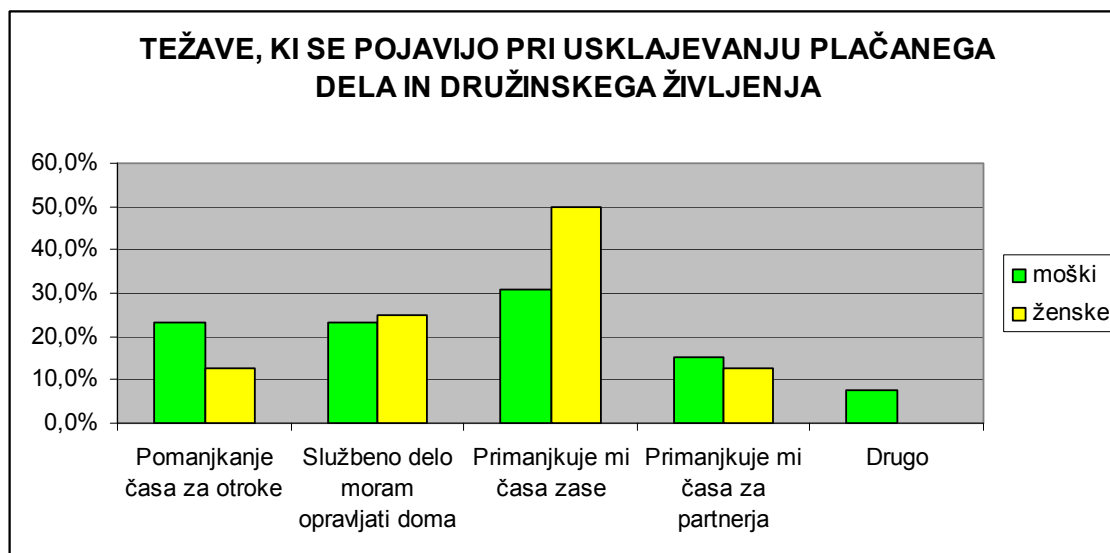
Rezultati kažejo, da je pomoči partnerjev pri družinskih, oziroma t.i. »ženskih« opravilih deležnih 88,2 odstotka anketirancev, ki so odgovorili na to vprašanje. S tem se je strinjalo 83,3 odstotka anketiranih žensk in 90,9 odstotka moških. Odstotek nestrinjanja pri ženskah je 16,7, pri moških pa 9,1. Zanimivo je, da odstotek nestrinjanja pripada tistim anketirancem, ki so zaposleni za polovični delovni čas, iz česar lahko sklepamo, da se dela, ne glede opredelitve na spol, med partnerjema vedno bolj porazdeljujejo enako.

Grafikon 7.7: Kdo z otrokom preživi največ časa znotraj zasebne sfere?

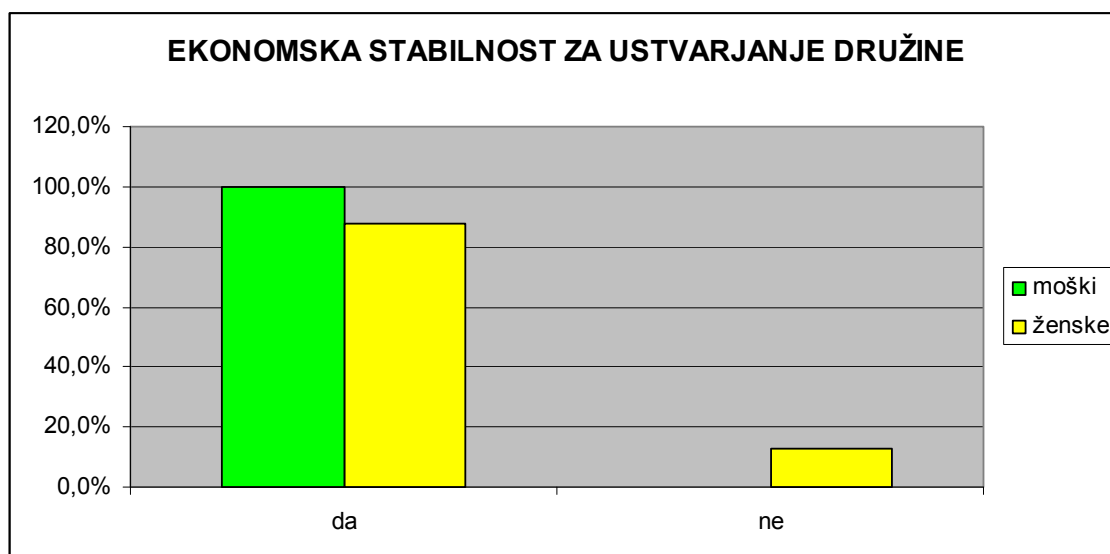
Prikazani grafi kažejo, da večinoma z otrokom znotraj zasebnosti preživita oba starša. S tem se je strinjalo 57,1 odstotka anketiranih, med njimi je bilo 75 odstotkov žensk in 46,2 odstotka moških. Temu sledi odgovor, da otrok največ časa preživi z materjo, s čimer se je strinjalo 38,1 odstotka anketirancev, med njimi je 46,2 odstotka moških in 25 odstotkov žensk. Zanimivo je, da od anketiranih nihče ni pritrdilno odgovoril, da največ časa z otrokom preživijo stari starši ali kdo drug, saj je 52,4 odstotka vseh anketiranih staršev odgovorilo, da na delovnem mestu dnevno preživi več, kot 8 ur. Prav tako je presenetljiv odgovor anketirancev na vprašanje, ali bi bili pripravljeni ostati doma in se popolnoma posvetiti družini, saj je nanj negativno odgovorilo 57,1 odstotka vprašanih. Na celotno sliko lahko sklepamo, da ne glede na natrpan urnih anketirancev, ti poizkušajo preživeti čim več časa znotraj družinske sfere, prav tako pa imajo poleg družine željo doseči tudi preostale ambicije in cilje, ki ne zadevajo družine.

Grafikon 7.8: Težave, ki se pojavijo pri usklajevanju službe, dela in družinskega življenja

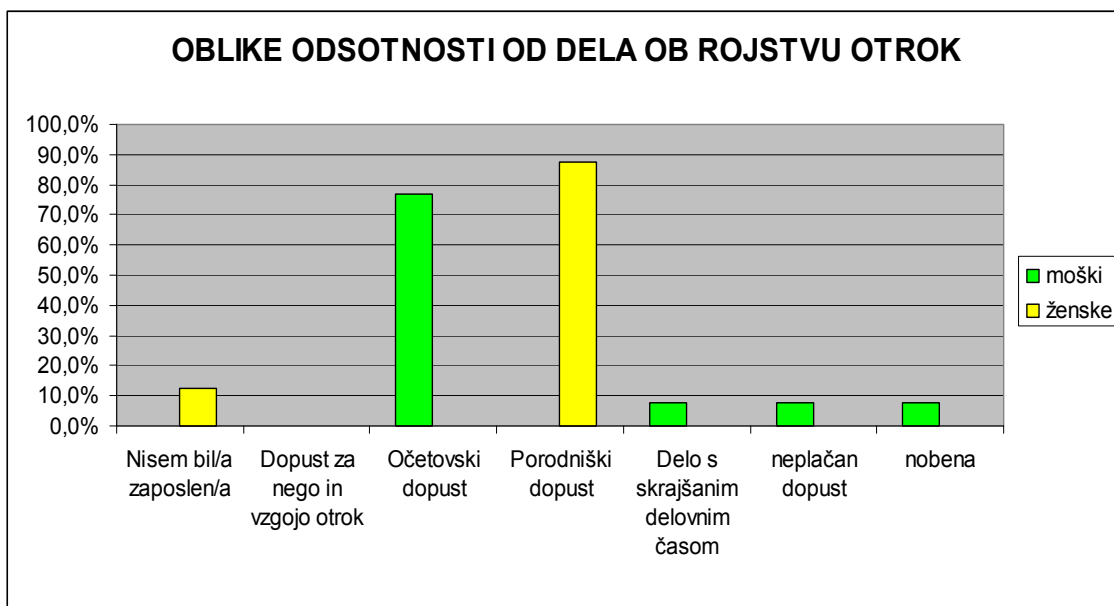
Anketiranci so na vprašanje, ki vključuje težave pri usklajevanju dela in družinskega življenja v večini v 38,1 odstotka s strinjanjem odgovorili, da jim primanjkuje časa zase, od tega je pritrdilo 50 odstotkov žensk in 30,8 odstotka moških. Temu je z največ odgovori anketirancev, 23,8 odstotka, sledil odgovor, da morajo službeno delo opravljati doma. Glede pomanjkanja časa za otroke je pritrdilno odgovorilo 23,1 odstotka moških in 12,5 odstotka žensk. Pomanjkanje časa za partnerja ima 14,3 odstotka anketirancev.

Grafikon 7.9: Ekonomska stabilnost za ustvarjanje družine

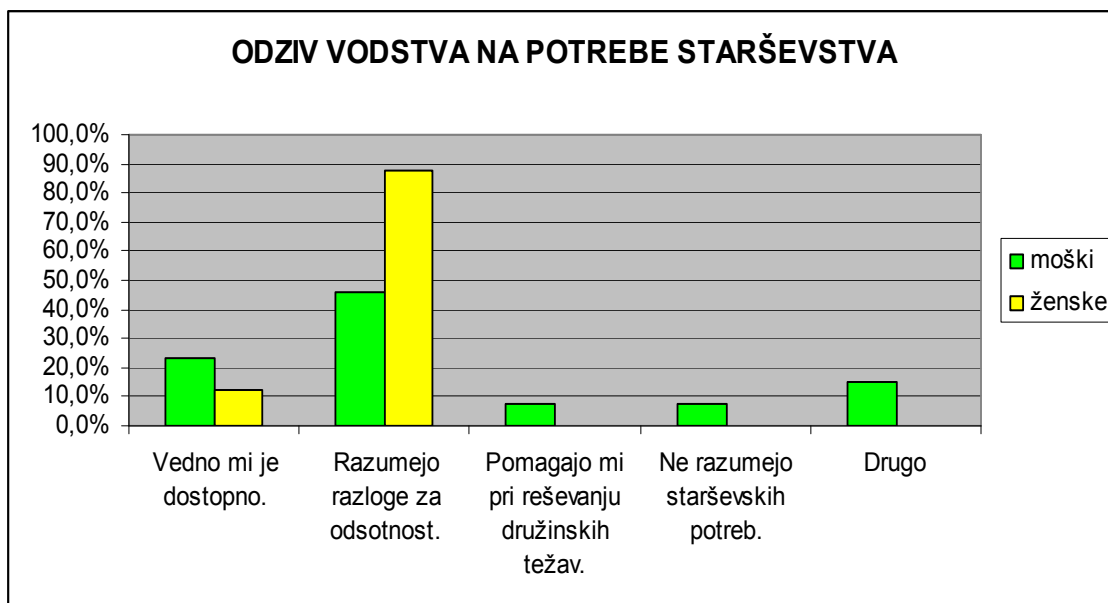
Anketiranci menijo, da je ekonomska stabilnost pomemben dejavnik pri ustvarjanju družine, na to vprašanje je pritrdilno odgovorilo 95,2 odstotka anketirancev. S tem pa se ne strinja 12,5 odstotka anketiranih ženskega spola.

Grafikon 7.10: Oblike odsotnosti z dela ob rojstvu otrok

Iz prikazanih grafov je razvidno, da je 87,5 odstotka žensk ob rojstvu otroka koristilo porodniški dopust, le ena izmed anketirank ga ni koristila, saj v tem času ni bila zaposlena. Kar 76,9 odstotka očetov je koristilo očetovski dopust, prav tako je delo s skrajšanim delovnim časom, neplačan dopust in nobeno med možnimi koristil po en anketiranec moškega spola.

Grafikon 7.11: Odziv vodstva na potrebe starševstva

Rezultati kažejo, da pri 61,9 odstotka anketirancev vodstvo razume razloge za odsotnost, od tega je na to vprašanje pritrdilno odgovorilo 46,2 odstotka anketiranih moškega spola in 87,5 odstotka žensk. V primeru odsotnosti je vodstvo vedno na voljo 23,1 odstotka anketirancem moškega in 12,5 odstotka anketirancem ženskega spola. To, da vodstvo ne razume starševskih potreb, meni le en anketiranec.

7.3 Glavne ugotovitve raziskave

Cilj raziskave je bil ugotoviti stališča anketirancev o usklajevanju službe, dela in družinskega življenja ter kakšne poglede imajo na enakovredno vključenost partnerjev v družinsko življenje.

Raziskava je ponudila rezultate, s katerimi lahko povzamemo preverjanje zastavljenih hipotez.

Hipoteza: Za starše je oteženo usklajevanje dela, službe in družinskega življenja.

Raziskava je potrdila, da ima večina anketirancev redko oteženo usklajevanje dela, službe in družinskega življenja. Hipotezo zavrnamo.

Hipoteza: Znotraj zasebne sfere je delo med starši porazdeljeno enako.

Z raziskavo sem ugotovila, da je med anketiranci, ki imajo partnerje, delo večinoma porazdeljeno med oba partnerja. Hipotezo lahko sprejmemo.

Hipoteza: Znotraj zasebne sfere večino časa z otroki preživijo ženske.

Rezultati raziskave kažejo, da večino časa z otroki preživita oba starša, takoj za tem največ časa preživi z otroki mati. Hipotezo zavrnamo.

Hipoteza: Zaradi usklajevanja dela in družinskega življenja mi primanjkuje časa za otroke.

Z raziskavo sem ugotovila, da so anketiranci v manjšini odgovorili, da jim primanjkuje časa za otroke. Večinoma so pritrdili, da jim primanjkuje časa zase. Hipotezo zavrnamo.

Hipoteza: Za starše je pomembna ekonomska neodvisnost za ustvarjanje družine.

Raziskava rezultatov je pokazala, da se anketiranci večinoma strinjajo, da je ekonomska neodvisnost pomembna za ustvarjanje družine. Hipotezo lahko sprejmemo.

Hipoteza: Vodstvo se na potrebe staršev slabo odziva.

Rezultati raziskave kažejo, da se vodstvo na potrebe starševstva dobro odziva, saj je večina anketirancev pritrčila odgovoru, da vodstvo razume njihove odsotnosti iz dela. Hipotezo zavrnemo.

Raziskava je pokazala, da je za starše ekonomska neodvisnost pomemben dejavnik, da se odločijo za ustvarjanje družine, saj vpliva tudi na boljši življenjski standard. Hkrati je raziskava pokazala, da imajo starši z usklajevanjem službe, dela in družinskega življenja redko težave, k čemur pripomore tudi vedno bolj enakomerna porazdelitev dela med partnerjema znotraj družinskega življenja. Hkrati se kaže, da se otrokom enako posvečata oba starša.

8 SKLEP

V diplomskem delu sem obravnavala usklajevanje službe, dela in družinskega življenja ter odnos moških in žensk do enakovredne vključenosti partnerjev v družinsko življenje.

Ženske se zdaj izobražujejo in si želijo ustvariti kariero, zato se odločitev za starševstvo prelaga v poznejša leta. Vsi posamezniki si želijo ustvariti najboljše razmere za kakovostno življenje, življenjska pričakovanja pa se z rojstvom otroka zelo spremenijo, v materialnem in nematerialnem smislu. Mladi čedalje pogosteje dajejo prednost izobraževanju, zaposlitvi, potovanjem itd., kar pomeni, da se obdobje mladosti zelo podaljšuje, s tem pa tudi njihova osamosvojitvev. Pri prelaganju starševstva ima velik vpliv tudi negotova prihodnost, predvsem se to kaže pri ženskah, ki so zaposlene za določen čas, saj jih to odvrča, da bi se odločile za materinstvo. Odločitev za starševstvo tako ni več avtonomna odločitev posameznika.

Vpliv na odločitev imajo tudi ekonomski, socialni in politični dejavniki današnje družbe, kar pomeni, da je tudi zaradi teh težko ustvariti družino. Čeprav imajo nekateri urejeno poklicno, ekonomsko in stanovanjsko problematiko, je za ustvarjanje družine pomembna tudi zrelost, katero v primeru družine z dvema staršema dopolnjuje tudi razumevanje med njima.

Problematika pa se ne kaže zgolj na ravni odločanja za ustvarjanje družine. Tu se pojavijo dileme tudi pri usklajevanju.

Današnji hiter tempo življenja je zelo težko uskladiti z družino in poklicnim področjem. Družinsko življenje se čedalje bolj podreja poklicni poti, zaradi česar ga lahko začnemo zanemarjati. Danes delovni čas ni vedno omejen na osem ur, velikokrat se ta podaljša, kar seveda vpliva tako na starša, kot na preostale družinske člane, saj je tako domača sfera časovno bolj omejena.

Usklajevanje med delom in družino pa je povezano s porazdeljevanjem vlog, oziroma del znotraj zasebne sfere. V kolikor sta v družini dva starša, se vse pogosteje, kot je

pokazala tudi raziskava, vključujeta oba v dela znotraj zasebnega življenja, čeprav nekatera dela, v kolikor ne gre za istospolne starše, so še vedno ženska domena, a se vseeno tudi to počasi briše. Sodelovanje obeh partnerjev pa se danes kaže že v samem začetku spočetja otroka, saj večina očetov spremlja nosečnost od samega začetka, prav tako pa jih po rojstvu otroka velika večina koristi očetovski dopust.

Glede na to, da se v primeru dvostarševskih družin včasih pojavijo težave tako pri usklajevanju javne in zasebne sfere, je v primerih eno starševskih družin za starša tovrstna obremenitev verjetno še toliko večja.

K odpravljanju obremenitev usklajevanja, kot v nekaterih primerih tudi pri porazdeljevanju vlog in del, pripomore tudi družinska politika, katera staršem poizkuša čim bolj pomagati pri problematiki usklajevanja, kot tudi pri enakovredni, ne glede na spol, v zasebni, kot tudi poklicni sferi. V Sloveniji imamo družinsko politiko, če jo primerjamo z drugimi državami, zelo dobro razvito, saj družine razbremenijo, obenem pa med njimi zmanjšuje socialne razlike.

Strah, ki posameznike zdaj najbolj prevzema, temelji prav na odgovornosti in prihodnosti, ki jo prinaša starševstvo. Prav zato bi morala država zagotoviti pogoje, da bi se posamezniki kot starši počutili varne, predvsem na zaposlitvenem in ekonomskem področju, hkrati pa tudi sposobne za vzgojo in nego otrok. Oboje bi prineslo boljše možnosti usklajevanja med javno in zasebno sfero in to, da bi verjeli v boljšo prihodnost.

9 LITERATURA

Anžič, Jožica. 1996. *Situacijska analiza o položajih otrok in družin v Sloveniji*. Ljubljana: Slovenski odbor za Unicef.

Černič, Istenič Majda. 1998. *Proces oblikovanja družine v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr27-28CernicIstenic.PDF> (10. november 2009).

Haralambos, Michael in Martin Holborn. 2001. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

Hazl, Vanja. 2002. *Smo Slovenke na trgu delovne sile enakopravne?* Ljubljana: Pospeševalni center za malo gospodarstvo.

Jogan, Maca. 1990. *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: UL FSPN.

Kanjuo-Mrčela, Aleksandra. 1996. *Ženske v menedžmentu*. Ljubljana: Enotnost.

Kanjuo-Mrčela, Aleksandra in Nevenka Černigoj Sadar. 2004. *Starši med delom in družino*. Dostopno prek: http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/ocetovstvo_raz_por_starsevstvo.pdf (12. september 2009).

Kitzinger, Sheila. 1992. *Me, matere*. Ljubljana: Založba Ganeš.

Konec, Katja. 2006. *Problemi mladih staršev: usklajevanje poklicnega in družinskega življenja*. Diplomsko delo. Ljubljana: UL FDV.

Kozmik, Vera in Tanja Salcel. 1999. *Zakoni o enakih možnostih: primerjalna analiza*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Sloveniji. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si/> (12. oktober 2009).

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije. 1993. *Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/resolucija_druzina.pdf (2. november 2009).

--- 2008. *Medgeneracijska solidarnost za družbe sožitja in socialne povezanosti*, zaključki konference, april 2008. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/solidarity_slo.pdf (2. november 2009).

--- 2009. *Poslovni čas 2009*. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/predsolska_vzgoja/vpis_in_placilo/ (5. november 2009).

Mulej, Nada. 1992. *Ženska na poti k sebi*. Ljubljana: Tangram.

Nastran Ule, Mirjana. 1993. *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: NUK.

Nastran Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2002. *Socialni položaj mladih družin v Sloveniji*. Raziskovalna naloga. Ljubljana: MDDSZ RS.

--- 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: UL FDV.

Pesjak, Katja. 2004. *Ponovno ustvarjene družinske skupnosti*. Ljubljana: UL FDV.

Položaj žensk v Sloveniji. 2007. Dostopno prek: <http://www.knjiznica-celje.si/družbenerazprave/40870490.pdf> (2. november 2009).

Rener, Tanja, Vika Potočnik in Vera Kozmik. 1995. *Družine: različne – enakopravne*. Ljubljana: Vitrum.

Rener, Tanja, Alenka Švab, Tjaša Žakelj in Živa Humer. 2005. *Perspektive novega očetovstva v Sloveniji – vplivi mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje*. Ljubljana: UL FDV.

Rener, Tanja, Alenka Švab, Tjaša Žakelj, Živa Humer in Andreja Vezovnik. 2008. *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: UL FDV.

Statistični urad Republike Slovenije (SURS). Dostopno prek: <http://www.stat.si/> (2. november 2009).

Statistični urad Republike Slovenije. 2002. *Metodološka pojasnila*. Dostopno prek: http://www.stat.si/popis2002/si/definicije_in_pojasnila_5.html (3. november 2009).

--- 2009a. *Aktivno prebivalstvo 2009*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=2577 (2. oktober 2009).

--- 2009b. *Izobraževanje 2009*. Dostopno prek: http://www.stat.si/tema_demografsko_izobrazevanje.asp (7. oktober 2009).

--- 2009c. *Trg dela*. Dostopno prek: http://www.stat.si/tema_demografsko_trg.asp (5. november 2009).

Svetlik, Ivan. 1985. *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Šadl, Zdenka. 2006. Plačano gospodinjsko delo v Sloveniji. *Družboslovne razprave 2006* (68). Dostopno prek: <http://www.druzboslovnerazprave.org/media/pdf/clanki/DR53-sadl.pdf> (11. oktober 2009).

Švab, Alenka. 2001. *Družina; od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 2003. *Skrb med delom in družino: koncept usklajevanja dela in družinskih obveznosti v družinski politiki*. *Teorija in praksa*. 40 (6): 1120 – 1124.

Švab, Alenka, Tanja Rener, Mateja Sedmak in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje*. Koper: Univerza na Primorskem, znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales.

Tomori Žmuc, Martina. 1994. *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (UMAR). Dostopno prek: <http://www.umar.gov.si/> (14. september 2009).

Urad za enake možnosti (UEM). 1991. *Enake možnosti žensk in moških*. Dostopno prek: http://www.uem.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/enake_moznosti_zensk_in_moskih/ (3. november 2009).

--- 2006. *Očka, aktiviraj se!* Dostopno prek: http://www.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/enake_moznosti_zensk_in_moskih/usklajevanje_druzinskega_in_poklicnega_zivljenja/ocka_aktiviraj_se/ (5. november 2009).

Vedež. 2005. *Začetki ženskega gibanja za enakopravnost*. Dostopno prek: <http://vedez.dzs.si/dokumenti/dokument.asp?id=362> (3. november 2009).

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR). Ur. l. RS 42/2002, 103/2007. Dostopno prek: http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/zakon_o_delovnih_razmerjih/ (3. november 2009).

Zakon o ratifikaciji konvencije o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah (MKVO). Ur. l. RS 45/1999. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=12561> (8. november 2009).

Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO). Ur. l. RS 50/2004. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO3908.html (2. november 2009).

Zavrl, Nataša. 1999. *Očetovanje in otroštvo*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Žerovnik, Angelca. 1996. *Pedagogika družinskega ognjišča*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

PRILOGA

Priloga A: ANKETA

Usklajevanje dela, službe in družinskega življenja

1. Spol

M Ž

2. Starost

- 20–30 let
- 30–40 let
- 40–50 let
- 50 in več let

3. Status

- samski/nikoli poročen
- zunajzakonska skupnost
- poročen
- razvezan

4. Koliko otrok šteje vaša družina?

- 1
- 2
- 3
- 4 ali več

5. Kakšna je vaša izobrazba?

- osnovna šola
- poklicna šola
- srednja 4-letna šola
- višja/visoka šola
- univerzitetna šola

6. Povprečni mesečni zaslužek

- do 700 EUR
- do 1000 EUR
- do 1500 EUR
- do 2000 EUR
- nad 2000 EUR

7. Ste družino načrtovali?

- da
- ne

8. Ali se vam zdi starost pomembna pri odločitvi za ustvarjanje družine?

- da
- ne

9. Se vam zdi materialna neodvisnost pomemben dejavnik za odločanje za ustvarjanje družine?

- da
- ne

10. Ste si starševstvo predstavljali drugače?

- da
- ne

11. Ste se bali odgovornosti, ki jo prinese starševstvo?

- da
- ne

12. Se zaradi starševstva kje počutite prikrajšani?

- da
- ne

13. Vaš delovni položaj

- zaposlen za določen čas
- zaposlen za nedoločen čas

14. Vaš delovni čas

- polovični delovni čas
- 8 ur
- več kot 8 ur

15. Bi bili pripravljene ostati doma in se popolnoma posvetiti družini?

- da
- ne

16. Kako se vodstvo oddelka odziva na potrebe starševstva?

- Vedno mi je dostopno.
- Razumejo razloge za odsotnost.
- Pomagajo mi pri reševanju družinskih problemov.
- Ne razumejo starševskih potreb. Drugo.

17. Oblike odsotnosti ob rojstvu otrok

- nisem bil/-a zaposlen/-a
- dopust za nego in vzgojo otrok
- očetovski dopust
- porodniški dopust
- delo s skrajšanim delovnim časom
- neplačan dopust
- nobena

18. Kakšno obliko varstva imate za otroke?

- sam/-a ga varujem
- varuška
- vrtec
- stari starši
- varuje ga drug starš
- drugo

19. Če je otrok v vrtcu, vam ustreza njihov delovni čas?

- da
- ne

20. Kdo od staršev hodi po otroke, ko je konec varstva?

- mati
- oče
- drugi

21. Kdo z otrokom preživi največ časa znotraj zasebnosti?

- mati
- oče
- oba starša
- stari starši
- drugi

22. Ali vam partner pomaga pri družinskih opravilih (kuhanje, čiščenje, nega otroka, vzgoja otroka, skrb za finančne zadeve, vsakodnevni nakupi, pranje perila,...)

- da
- ne

23. Ali vam usklajevanje dela, službe in družinskega življenja predstavlja težave?

- pogosto
- redko
- nikoli

24. Katere težave pri usklajevanju dela, službe in družinskega življenja zaznavate najpogosteje?

- pomanjkanje časa za otroke
- službeno delo moram opravljati doma
- primanjkuje mi časa zase
- primanjkuje mi časa za partnerja
- drugo